

В. Литинський

як ідеолог і
політик

35710.

В. ЛИПИНСЬКИЙ

як ідеолог і політик



Львів. Бібліотека
АН. УРСР

Р. Б. 1931

У Ж Г О Р О Д

ДРУКАРНЯ КНИГОПЕЧАТНОГО АКЦІЙН. ТОВАРИСТВА „УНІО“

06 20 35/10.

В. ЛИПИНСЬКИЙ

як ідеолог і політик

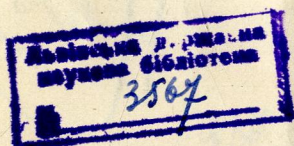


13. VII. 1931.
Львів. Бібліотека
А. УРСР

Р. Б. 1931

У Ж Г О Р О Д

ДРУКАРНЯ КНИГОПЕЧАТНОГО АКЦІЙН. ТОВАРИСТВА „УНІО“



Діотима:

... про кожного живого говорять, що він живе і держиться той самий від дитячих літ аж до старости: цілий свій вік носить він одне й те саме ім'я, хоч у ньому все раз у раз відновляється, а старе гине, як ось волосся, мясо, кости, кров і все тіло. І не лиш на тілі, але й на душі міняє чоловік обичаї, звичаї, погляди, бажання, радощи, смутки, страх; усе те не лишається однаковим, але одно повстає, а друге загибає...".

Плятон: Сімполіон (Бенкет).

За Гетьмана і Гетьманський Рід —

*за одну для всіх і вищу од всіх законну, маєстатичну
і загальну*

Державну Українську Владу!

За всю Землю Українську —

*за спільну всім місцевим „уділам“, „вірам“, „партіям“
і „народам“*

Батьківщину!

За ціле громадянство українське

*і за основи його буття як державної нації —
за Церкву!*

За єдність семі-родини, співпрацю класів,

** за
Армію!*

З М І С Т

	стор.
Граф А. Монтезор: В. Липинський	5
Михайло Гетьман (Канадійський січовик): На вічну пам'ять В Липинському	14
М. Тимофіїв: Пам'яті В. Липинського	16
С. Шемет: В. К. Липинський при громадській роботі	20
Проф. І. Мірчук: Месіанізм В. Липинського	40
О. Скоропис-Йолтуховський: Пам'яті В. Липинського	45
Реферат Проф. Д. Дорошенка: В. Липинський як історик	66
З „Анкет“ У. С. Х. Д.	72
В. Липинський: Хліборобський клас як підстава Української Держави	73
В. Липинський: Про Українську Гетьманську Державу 1918 р.	74
В. Липинський: Уривок з відозви Центральної Управи Обедн. Хліборобських Організацій 16-го липня, 1925 року	75
В. Липинський: Хто мав право на Гетьманський Стіл України	76

Вячеслав Липинський

5/17-IV-1882 — 14-VI-1931

I.

Вячеслав Липинський, син Казимира і Кляри з Рокицьких, вродився 5/17 квітня 1882 року на Волині в семі дідичів села Затурець, Володимирського повіту. По своєму походженню семья ця належала до роду земельної шляхти мазовецької, якого одна лінія — (що в XVI і XVII ст. писалася по імені своєї гніздової посілости в землі Нурській „de Antiqua Lipiny“) вийшла в початку XVII ст. на Україну, осіла на стало на Поділлі, придбала там значні земельні маєтки і займала в XVIII і XIX віках різні земські і військові уряди. Батько Вячеслава, Казимир, оселився на Волині в селі Затурцях, яке одідичів по своїй матері з шляхецького Волинського роду Бечковських.

Вячеслав Липинський вчився в гімназіях в Житомирі, Луцьку і Києві. Скінчивши Першу Київську Гімназію, служив у російським війську, в Драгунським Рижським полку, стаціонаванім тоді в Кремянці. Вийшовши з війська, вступив до Краківського Університету, де студіював спочатку агрономію, а потім, на філософічному факультеті, історію. Історичні і соціологічні студії продовжував далі в Женеві. По скінченню університетських студій став господарювати в одідиченім маєтку Русалівських Чагарях на Уманщині. В день вибуху Світової Війни був покликаний, як резервовий старшина, до 4-го Драгунського Новотроїцько-Екатеринославського полку, в рядах якого відбув східно-пруську кампанію в складі II-ої російської армії ген. Самсонова. Пізнійше, в 1915 році через недугу був перенесений в кінні резерви, стаціонавані зразу в Дубні, потім в Острові, врешті в Полтаві, де прослужив до часу російської революції. З вибухом її став брати участь в формуванні українських військових частин і одночасно, спільно з С. М. Шеметом і другими місцевими дідичами, організував політично хліборобські консервативні елементи на Полтавщині.

Після проголошення на Всеукраїнському З'їзді Хліборобів Гетьманом України Павла Скоропадського, був призначений в квітні 1918 року послом і повновласним міністром Української Держави при уряді Австро-Угорської монархії у Відні. Там, між иншим, іменем Українського Уряду обміняв з представниками Германії, Болгарії і Туреччини ратифікаційні грамоти Берестейського миру, підписані з одного боку Гетьманом України, а з другого — Імператором Германії, Царем Болгарії і Султаном Турецьким. Обмін ратифікаційних грамот з Австро-Угорщиною не зміг бути одночасно довершений з причини тодішньої польонофільської політики Австро-Угорщини і недодержання нею тайної клявзулі Берестейського миру що до Східної Галичини, виконання якого домагався Вячеслав Липинський іменем свого уряду. Коли-ж нарешті Австро-Угорський уряд рішив ратифікувати мир, — прийшов упадок Українського Гетьманства та Австро-Угорської монархії, і заготовлені вже ратифікаційні грамоти лишилися необміненими.

Не погоджуючись з політикою Українського Республіканського Уряду, (при якому він zostався, сподіваючися врятувати що можна з державної руїни і зазначивши, що він монархіст-гетьманець), Вячеслав Липинський подався до демісії в червні 1919 року і від того часу перебував на еміграції. Від 1919 року до осені 1926 року мешкав він у Райхенау біля Земмерінга в Австрії. Покликаний Паном Гетьманом в 1926 році для обняття катедри історії української державности в Українському Науковому Інституті в Берліні, Липинський переїздить туди, та місцевий клімат настільки зле вплинув на його здоров'я, що довше двох років не зміг там пробути і був примушений повернути до Австрії, де оселився біля Грацу в Бадегі — тихій, спокійній місцевості, остронь від людей та всяких проявів життя.

Письменницьку діяльність розпочав Вячеслав Липинський статтю в Київській „Раді“ в 1908 році і історичною розвідкою про Данила Братковського, видрукованою в львівському Літературно-Науковім Вістнику в 1909 році. Вірші для сеї розвідки переклав на українську мову В. М. Доманицький, з яким в зимі 1907-8 року Липинський лікувався разом в Закопанім, і який спонукав тоді його розпочати оголошувати друком зібрані ще в часи університетських студій замітки і історичні матеріали. В сим-же 1909 році появилася друком в Кракові

історично-публіцистична праця Липинського п. з. „Szlachta na Ukrainie, Udział jej w życiu narodu Ukraińskiego na tle jego dziejów“, що повстала з відчиту, прочитаного в осени 1908 р. на зібранню місцевих дідичів в Умані і повтореного потім в Києві і в Луцьку. Ідея, яку в сій праці проводить і обосновує автор, се необхідність для шляхецької верстви земельної на Україні взяти активну участь в політичному і національному відродженню України, бо в противному разі Україні загрожує новий вибух соціальних зненавистей і нова руїна, що доведе і сю земельну верству до загибелі. Ширенню сих самих ідей був присвячений тижневик „Przegląd Krajowy“, видаваний в Києві в 1909 році однодумцями Липинського і редагований ним спільно з Богданом Ярошевським.

Не маючи змоги, переважно через цензурні перешкоди, продовжувати свою громадську і публіцистичну діяльність, В. Липинський віддався науковій праці і архивальним історичним студіям, результатом яких був виданий під його редакцією в 1912 році збірник „Z Dziejów Ukrainy“, присвячений пам'яті Володимира Антоновича, Пауліна Свенціцького і Тадея Рильського. В сій книзі, крім переднього слова, поміщені історичні розвідки і велика монографія про Станіслава-Михайла Кричевського, з історії гетьманування Богдана Хмельницького. Крім сих історичних праць, помістив Липинський в „Записках Наук. Т-ва ім. Шевченка“ дві розвідки: „Генерал Артилерії В. Князівства Руського. З архива Немиричів“ (1909) і „Аріянський Соймик в Киселині на Волині в маю 1638 року. Причинок до історії Аріянства на Україні“ (1910), а також кілька рецензій в сих-же Записках і в „Літ.-Наук. Вістнику“. В березні 1914 року він був обраний дійсним членом Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові.

Поруч праць наукових, писав в сих роках Липинський також публіцистичні статті під псевдонімом „В. Правобережець“ в Київській „Раді“ і „Літ.-Наук. Вістнику“, а також приймав участь в життю тодішніх емігрантів з Великої України в Галичині, з окрема в нарадах, які відбувалися у Львові в 1911 році і яких пізнішим наслідком був оснований під час світової війни „Союз Визволення України“.

Факт, що Липинський писав частину творів своїх по польськи, пояснюється тим, що в той спосіб він бажав як найскорше поширити українську політичну і національну свідомість серед спольщеної частини українських хліборобів-землевласників, вважаючих єдиною силою, здібною здійснити ідею незалежної укра-

їнської державности — місцеві державницькі елементи України, які він вбачав передовсім в її землевласницькій, хліборобській верстві.

Перебуваючи на еміграції В. Липинський продовжує свою наукову і політичну працю. В 1921 році вийшла у Відні його історична монографія п. з. „Україна на переломі“, 1657—1659 р. Замітки до історії українського державного будівництва в XVII ст. Там-же під його редакцією вийшло п'ять книжок „Хліборобської України“, неперіодичного органу Українського Союзу Хліборобів-Державників. В цих збірниках В. Липинський друкує свої „Листи до Братів-Хліборобів“, в яких пропагує ідею возстановлення українського Гетьманства і дає історично і соціально обгрунтовану ідеологію української державности і українського монархизму в формах „Української Клясократичної Трудової Монархії“. Рівночасно він пише різні статті в краєвих (галицьких) часописах, а також і в американських („Січ“), і випускає в світ книжку про „Церкву і Релігію“, де з державницької точки погляду освітлює взаємовідносини між церквою та державою і ролю церкви в державі.

Незалежно від усіх цих праць, Липинський веде величезне листування, присвячене, головним чином, пояснюванню державницької ідеології та її коментуванню, а також і організаційним справам.

II.

Таким — в зіставленню сухих дат, даних і фактів — є короткий нарис життя, праці і творчости Вячеслава Липинського.

Липинський, як учень Київської 1-ої гімназії, починає свою українську громадську працю від організації українського гуртка в лоні польської гімназіальної корпорації. З огляду на се, що гурток, який складався з самих римо-католиків, вступив був в гострий конфлікт — завдяки своїм українським тенденціям — з рештою корпорації, його члени стали шукати опертя серед созвучних їм українських елементів між православною, зросійщеною молоддю київських гімназій. Сі шукання привели до наведення контакту з гуртком, що знаходився під впливом і проводом тодішнього студента Київського університету К. В. Квітки. Коли з'їзд представників польських гімназіальних корпорацій, що відбувався у Києві в 1901 р., не прийняв постулатів, виставлених В. Липинським про об'єднання в одну територіальну ор-

ганізацію цих корпорацій з православною українською молоддю, то Липинський, разом з представником православної української молоді Борисом Матюшенком, покинули з'їзд. Рівночасно Липинський і ще декілька його однодумців вийшли з польської корпорації, залишившись остаточно в тодішній Київській Гімназіяльній Громаді.

Стремління в напрямі сполучення в одну Українську Громаду римо-католицької, спольщеної, і православної, свідомо-української молоді — було першим кроком Липинського на шляху державницьким, на шляху, якого він в дійсности був творцем, прокладаючи його, накреслюючи і поступово поглиблюючи основи державности України.

І перед Вячеславом Липинським були приклади — проміж українців польської культури — політично-культурного їх українізування. Доволі згадати Антоновича, Рильського і інших. Але підход його до сього, шлях і метод, якими він став „свідомим“ українцем, були зовсім інші. Тут саме лежить ключ до відкриття духового його обличчя та переможної логіки і сили державницької, ним-же сотвореної, ідеології.

Липинський не пішов „каятися“ в народ, не був він романтиком зовнішньої форми... Його романтизм — глибший: се романтизм сути, романтизм державности Вірний лицарській традиції предків, пішов він шляхом найбільшого опору, пішов здобувати відлогий степ нашої політичної думки з мечем в руці. А зброею його були: віра, воля і чин.

В ті часи — та ще й до недавна, коли не по нинішній день — „Українство“, в уяві територіяльно-українських зросійщених і спольщених елементів, було синонімом певного здеклясування. І фактично, до того часу шляхтичі, які зрештою цілком щиро українізувалися, — рівночасно і деклясувалися. Не хочу сим зменшити трагедії внутрішніх їх переживань, — вона мусіла бути і була, — лише зазначити хочу і підкреслити, що українізуватися, не деклясуючись, залишаючись вірним своєму клясові, є мабуть трагедією ще глибшою...

До Липинського „Українство“ було мов-би чимось абстрактним. Реальне життя ішло поза ним, чи повз нього, укладаючись в інші життєві форми... До нього „Українство“ було поза межами життя, — отого буденного, реального життя... Воно могло бути, або могло його і не бути, бо взаємовідносини територіальних сил і чинників укладалися незалежно від нього, байдуже

до нього, та і воно — се „Українство“ — байдуже до них ставилося, живучи своїм внутрішнім, окремим життям, так-би мовити — професійним.

Липинський не деклясуєчись, а навпаки — прищиплюючи український світогляд своєму клясові, ввів „Українство“ в сферу реального життя і розкрив джерело державної нашої немочи, що ми її до того часу не помічали. Доки на Землі Український жируватимуть чужі їй державні організми — доти вічне прокляття тяжитиме над нею... Прокляття манівців, прокляття руїни, прокляття шукання самих себе. І не тільки вказав він зло, але — що важніше — вказав засоби для знищення його. В основу сих засобів лягла глибока Віра Християнська, ліг Закон Божий.

Липинський не зрадив традиції батьків, він залишився вірним загально-світовому лицарському праву. Право се наказує активній меншості творити свою владу на тих землях, з якими силою традиції меча і плуга вона зрослася, з пасивною більшістю населення яких вона мусіла була засимілізуватися... Бо єсть Дух Землі — на землі своїй переможний і всесильний, що раніш чи пізніш перемагає тих, хто під крилами його осяде і місцеве життя творитиме.

Яким сильним, яким великим мусів бути сей голос Землі Української, — якою великою мусіла бути до неї любов в душі Липинського, якою непохитною була його воля, свідчить се, що не тільки всупереч всім зовнішнім умовинам став він українцем, але ще й знайшов у собі силу сполучити свої почування з таким світоглядом, зачати такий світогляд, що одинокий, міг дати його молодечим мріям запоруку втілення в дійсність! Почавши-ж прясти нитку державництва, він стає державництва нашого борцем і, згодом, першим, його ідеологом.

Державник-Липинський знає, що передумовою можливості сотворення в майбутньому власної держави є повернення до неї продукуючої, лицарської верстви, в одній своїй частині зросійщеної, в другій — спольщеної. Майже всі його літературно-історичні праці і розвідки присвячені усвідомленню сеї рідної йому верстви і торкаються ролі її в минулих визвольних змаганнях України. Осівши на своїй землі в Русалівських Чагарах, напружує він усі сили свої в тому-ж напрямі, від якого не відступить. Поруч з природною йому хліборобською працею про-

дуцента, уряджує відчити, редагує журнали, публікує статті, пише глибоко продумані історичні твори. В них вводить він цілком нову в нашій історіографії оцінку подій в перспективі державницькій.

Його *ceterum censeo*, яке згучало рівночасно мов *memento* моги, — його клич, з яким він — скільки сил було в душі — звертався до шляхти, були все і незмінно ті самі: необхідність взяти активну участь у відродженню політичнім, культурнім і духовім України. Не був се вузький клясовий егоїзм. Далекий, дуже далекий був Липинський від нього. Аналітичним оком історика і політика передбачав він, що — скорше чи пізніше — український національний рух виступить з берегів, де штучно його досі стримували, що розвинеться він і потужного набере розмаху... Сього власне буйного, степового розмаху, який міг-би знищити в самому зародкові можливість сотворення Української Держави — та який і знищив її — боявся Липинський, не бачучи серед української стихії тих, що мусіли-б, згідно предвічних законів, бути її провідниками і організаторами. Отсих-то організаторів і провідників природних, маючих в крові і в інстинкті вироблені поколіннями зачатки державницького думання, та являючихся поруч з сим організаторами продукції Землі та її господарства, хотів і всіма силами намагався — во ім'я добра сеї-ж Землі — заздалегідь привернути Україні Липинський.

Придержуючись своїх поглядів і завжди та на кожному місці залишаючися їм вірним, Липинський скептично ставився до політики Центральної Ради і активної участі в сій політиці не брав. Натомість горяче і активно взявся за організацію хліборобського клясу та піддержував Гетьманство, яке було ділом власне сеї землевласницької верстви і в якому, при всіх його хибах, він бачив здорові зародки реальної Української Держави. Без сумніву організаційна праця серед хліборобського клясу в тодішніх умовах (1917—1918 рр.) — себ-то під шум чимраз дужче розбурханої революції, за часів ефемерного правління Центральної Ради, мусіла дати Липинському багато цінних спостережень та історіографічного матеріалу для пізнішої, вже на еміграції, ідеологічної праці.

Рік 1920 застає Липинського в Райхенау, де він тимчасово оселився після розвалу нашої державности... після руїни його мрії. Що діялося тоді в його душі — можемо щонайбільше намагатися уявити собі, але знаємо, що він тоді робив: не зневірився, не відступив від ідеалу цілого свого життя — і рук не

поклав. Любив він Землю свою всіма силами свого ества — всіма силами ества страждав за неї.

З сього страждання і любови, — з мрій, досвіду, аналізу і синтези пережитого і продуманого — народжується Книга Буття Української Землі, повстає безсмертний твір: „Листи до Братів-Хліборобів“. Не розглядати його в межах сього коротенького нарису. Твір сей кристалізує досвід і філософію історії України — Руси на протязі тисячеліття, розкриває причини державної нашої немочи, і будує непорушну в своїй льогіці суцільну, крицеву систему і теорію державности. Він вчить нас думати природними духові Землі Української категоріями, очищає дотогочасне думання наше від половини чужих духові сьому впливів, і засіває те зерно, з якого зможе вирости сильна Українська Держава.

В „Листах до Бр.-Хліборобів“ знаходимо синтезу творчої волі Липинського: в них вилявся розумово опрацьований державницький інстинкт і хотіння незчислимих поколінь українських лицарів продуцентів; в них, — з традиції меча і плуга, сих двох основних факторів державности, — виростає величезний храм України... виростає і завершується Хрестом, во імя найбільшої, бо Християнської Любови ..

Не менше сил, енергії та уміння, не менше душі і серця чим в працю видиму, — себто таку, яку можна определити відомими фактами чи даними творами, — вклав Вячеслав Липинський і в працю покищо для людського ока невидиму... Присвячуючи найбільшу увагу втіленню ідеології в життєві форми, — тому, щоби людей, а тим самим і життя на шлях сеї ідеології повернути, намагався він завжди і всюди ірраціональність свого хотіння, своєї волі і віри прищепити людям особистими з ними зносинами, як се лише він умів робити. Бо в того, хто з Липинським перебував, не могла не розжеврітися в душі, хоч підсвідомо, маленька іскорка-атом тої Великої Правди, яку він знав.

Розуміючи величезну і нічим незаміниму вагу і потребу постійної, тривалої організації, об'єднуючої людей, одушевлених одним спільним хотінням, Липинський з групою однодумців своїх засновує в 1920 році „Український Союз Хліборобів-Державників“ з метою підготувати активні консервативно-творчі елементи, перейняті державницькою ідеологією, з метою поставити їх на сторожі втілення сеї віри в чин.

Підточуюча все більше сили його організму тяжка недуга, невинна, напружена і всестороння — бо ідеологічна, організаційна, наукова і публіцистична праця, довгі роки життя в еміграційних умовах на самоті — бо майже пустельником, — в решті решт зробили своє руїнницьке діло, доводячи Липинського до такого хворобливого стану нервової дразливості, в якому розійшовся він не тільки з організацією, що був її основоположником, та з найближчими собі однодумцями і друзями, але в якому виступив проти Того, Якого непорушність авторитету він обоснував і захищав; в якому розійшовся з самим собою, з тим, чому навчав і чого від себе самого та всіх своїх співпрацьовників вимагав, — а в трагедії своєї недуги заперечив сам собі...

Але для нас стоїть він на підніжжю цілого свого життя, присвяченого величі України, навчанню і опам'ятуванню її синів.

Чи зрозуміли вони його?.. Інстинктивно мусіли відчувати його силу. Зрозуміли його хотіння — неможливі. Більшість, позбавлена державного інстинкту, робила все, щоби знищити його порив, відкинути його змагання і ремствувала проти людини, що цілим еством своїм хотіла державного життя — се значить державної єдності, спільності, громадськості, організованості — для синів Української Землі.

Дух Вячеслава Липинського великий, — мов дуб, що пишно на самоті розрісся, — соки почерпнув з глибини нашої Землі, а верховіттям росте в світлу її будуччини... Бо не пропасти Землі, в якій він виріс.

Вячеслав Липинський вмер 14-го червня 1931 року в санаторії Вінервальд біля Відня.

Вмер — але житиме в Україні вічно.

Вмер... — і так, наче і не вмирав...

А. Монтрезор.

Варшава, 23 червня 1931 р.

На вічну пам'ять В. Липинському.

Коли зневіра огорнула всіх синів,
І склали руки всі в тупім безділлію
Й рекли: „Дарма, — ми не подужаєм степів,
„Не годні греблі ми поставить своєвіллію!“...

Тоді озвався Ти: „Не падайте в зневіру!
„Кладіть підвалини знова — нові, тривкі.
„До гурту всі, хто ще оставсь в живих. І віру
„Плекайте знов в серцях! А досвіди гіркі

„Хай будуть вам наукою в новому ділі.
„Яфетову любов до Рідної Землі
„Вкорінюйте в серцях найліпших, і надії
„На визволення Батьківщини не губіть!

„Той шлях, яким ви дотепер ішли, — завів,
„Цілі століття заводив на манівці...
„Неправний бо він був — цей шлях бунтарів!
„Лицарський шлях тому обрать вам треба всім,

„У жертву Батьківщині все віддати,
„Й перед Одним в покорі схилить чола,
„І з мечем в лицарським пориві вставайте!
„А гордість — геть! Законом хай буде послух.

„В громаді ви гартуйтеся в міцную скелю
„Й проти анархії ви греблю ставте знов!
„Будуйте ви її могутню і сильну,
„А спайкою хай буде їй цемент — любов.

„Й кругом Гетьмана свого станьте мов граніт!
„Ідея хай одна присвічує усім —
„І так батьківський ви сповняйте заповіт.
„Високо підійміть наш Стяг — Тризуб на нім!

„А як побачу я, що зі страху
 „На шлях погибили звертаєтесь знова, —
 „Я ляжу вам наперек того шляху,
 „Бо прірву бачу там... Бо там — пітьма“...

Мій Учителю! Уже Тебе не стало.
 Не стало сил Тобі крізь хаос нас вести;
 Та тіло вже твоє хоч жити перестало, —
 Ти нам лишив наслідника свого — „Листи“.

Безсмертний в них Ти будеш жити межи нами,
 І ми — учні Твої — так довго не спічнем,
 Аж ляжемо, як Ти, на цім шляху кістками —
 Або Твою Ідею ми в життя введем.

„ — Не сміє бути в нас спочинку ні спокою
 „Як довго окупантів регіт чути там, —
 „Лиш гартувать ряди й готувитись до бою,
 „Щоб Землю увільнить від пут!“ — Ти нам казав...

Спи, Учителю, знесилений в трудах.
 Пером Тобі земля й затишна домовина!
 Твої кличі у нас, на наших прапорах,
 Діамантами мигтять: „Бог — Гетьман — Україна!“

І як блисне Булава від Сяну по Каспій,
 Коли Твої думки ми втілимо в життя,
 Ти вічно житимеш в Україні своїй
 І вічно житимеш в лицарських всіх серцях.

Михайло Гетьман.

21/VI 1931 р., (Канада).

„Січ“ ч. 13.



Памяти Вячеслава Липинського

Несчислимі мільйони людей родяться, живуть, радіють, страждають — і зникають в ту саму таємницю, звідкіля прийшли. Частина із них залишає нащадків, — котрі знову живуть, множаться — і зникають безслідно. Так було од віку...

Ми не знаємо, — ні звідкіля ми прийшли, ні яка єсть ціль нашого життя тут. Але ми гуртуємось в родини, в товариства, в нації, котрі переживають кожного з нас і кожний з нас безпосередно відчуває, що загальне життя не кінчиться, коли його однесуть на цвинтар, що він далі буде жити в своїх дітях, в своїй нації, в своїй культурі.

Більшість із нас продовжують жити в своїх фізичних нащадках.

Лише вибрані одиниці залишають дітей свого духа, які часто переживають тисячеліття, все зростаючи в своїй красі і силі, в своїому впливові на організацію життя наступних поколінь.

Ці діти духа вибраних одиниць — Ідеї — роджені і виявлені ними у великих муках творчого пориву, переживають все — вони тривають довше ніж камінь, ніж ріки, ніж самі нації що їх породили. Вони єсть найбільшим наближенням до безсмертя, якого всі ми інстинктивно прагнемо.

Не кожна людина, навіть не кожна нація має щастя виділити з себе Генія, здібного таку ідею виносити і виховати. Але здатність зробити це — вказує на велич нації, до якої такий геній належав, і також вказує на те, що творчий дух є присутній в цій нації та що їй судилося велике історичне майбутнє.

Сучасники, а зокрема — одноплемінники, майже ніколи не розуміють своїх пророків і завжди прискорюють їхню фізичну смерть, через уперту, тупу і самозадоволену зневагу та посміювання над „утопічними вигадками“...

Але велика ідея — невміруща, і, раніше чи пізніше, ті хто з неї глузували або розпинали її — приходять до неї, поклоняються їй і починають калічити її, застосовуючи її до свого

слабого мозгу. Так було зо всіма великими ідеями, так буде і з ідеєю „Трудової Монархії“, роджені В'ячеславом Липинським.

Писати про В. Липинського, оминаючи цю ідею, неможливо. Вона була його життям, його радістю, його мукою смертельною. Ця ідея дала йому сили працювати з надлюдською енергією, без огляду на те, що його легені були з-давна зіджені хоробою, і що фізично він не мав чим дихати.

Закінченням „Листів до братів хліборобів“ він виповнив місію свого життя і відійшов.

Йому не дано було — бачити втілення його ідеї в життя майбутньої Великої Відродженої України, але це доля всіх пророків. Вищий Розум кермує цим і не нам нарікати на цей Закон...

Ще в 1919-20 роках, коли Липинський брався за велитенську працю своїх „Листів“, він не раз висловлював авторів цих рядків своє побоювання, що фізична смерть захопить його на пів-дорозі, коли „Листи“ ще не будуть закінчені.

Липинський смерті не боявся — він був глибоко віруюча людина, і в смерті фізичній. Він бачив лише початок нового життя, котре звільняє людину од земної нікчемности. Але він вважав „Листи до братів хліборобів“ своїм обов'язком і боявся, що фізична неміч може перешкодити йому цей обов'язок перед Українською Нацією і перед Богом виконати.

Віруючий скаже, що Бог допоміг Липинському цей обов'язок справдити. Скептик скаже, що само-гіпноза так збільшила його нервову відпорність, що він зміг жити довше, ніж хвороба йому позволяла. У всякім разі — Липинський одійшов, виконавши своє завдання — заплотивши українську державницьку думку і передавши сучасному та наступним поколінням скарби свого великого духа.

Над його могилою не мусить бути місця для жалю і плачу. Смерть лише звільнила його од нестерпимої фізичної муки. Тіло пішло в землю, розпоршилось. Дух же його живе між нами — і буде все зростати і скріплюватись, поки набере сили настільки, що Українська Трудова Монархія втілиться в життя нашої нації і стане не лише ідеєю, а — дійсністю.

Наше покоління не розпізнало і не оцінило велитенської постати Липинського за його життя. Це зрозуміло — бо його учення не було популяризацією думок уже кимсь другим вироблених та підготовлених: воно є проламуванням шляху через безмежну інерцію і тупість повільних способів нашого думання.

13.412

Львів. Бібліотека
АН УРСРЛьвівська державна
наукова бібліотека

3504

Воно боліло нам, бо одвертало нас од звиклих стежок найменшого опору, а також вимагало од нас творчого зусилля і напруження.

Але тих, хто цю свою інертність здужав, перемогти, — воно — учення Липинського — нагороджувало без міри, даючи світло, напрямок і точки твердого опору в хаосі та гнилім болоті сучасного політичного та морального розвалу.

Учення Липинського зявилося в українській формі і українській мові, але воно єсть ширше, ніж лише національна теорія; воно має універсальне значіння — так само як мали політичні теорії Платона, Руссо, Маркса. В своїй глибокій дійсности „Листи до братів хліборобів“ єсть творчим синтезом всіх цих концепцій, — синтезом, котрий вперше став можливим лише після останньої світової війни, революції і умов, створених модерною технікою продукції.

„Трудова Монархія“ — це єсть єдиний шлях для розв'язання заплутаної сітки політичного, економічного, соціального і морального умопомрачення, котра душить не лише Україну — а цілий світ і котра загрожує руїною цілої європейської культури.

Поки окремі нації і їхні вожді дійдуть до розуміння цього, можуть пролитись ріки крови, і мільйони людей можуть загинути в глупій і безнадійній боротьбі. Але врешті вони будуть змушені дійти і прийняти — свідомо чи несвідомо — методи організації, що їх так майстерно та геніяльно виявив і проаналізував у своїх творах В. Липинський.

Навіть нині — багато з того, що робиться в Італії, Англії, навіть в Росії — можна розуміти лише яко сліпе шукання, але в тім самім напрямку, що перший вказав нам Липинський.

Певність в тім, що за кілька літ чи десятиліт Вячеслав Липинський буде визнаний провідним генієм світової політичної думки, — зовсім не базується на моїй особистій приязні і відданості до покійного.

Цілком навпаки — я прийшов до Липинського лише після того, як переконався, що всесвітня політична думка всіх напрямків — од найконсервативнішого до найбільше радикального — єсть імпотентна щодо розв'язання і вирішення найважливіших проблемів нашої цивілізації в якийсь інший спосіб, ніж в спосіб та напрямкові, що їх вказав нам В. Липинський.

Людство переживало кризи, подібні до нинішньої не раз, — і завжди воно вивязувалося із хаосу завдяки тому, що знахо-

дило нову точку опертя в якійсь ідеї, кинутій якимсь невідомим або мало відомим чоловіком — чоловіком, що його часто навіть не визнавало найближче його оточення.

Липинський єсть одним із таких Велетнів — творців великої Ідеї, і це єсть щастя нашої нації, що вона його породила. Визнаючи, це я зовсім не хочу спричинитися до створення культу Липинського. Ні дух його, ні наша нація такого культу не потребує. Натомість вони потребують свідомого розуміння його творів і втілення його ідеї в життя нашої нації. Липинський не працював для слави, або пам'ятників; він прагнув здійснення ідеї, яку він мав щастя виявити, тому, що він знав, що без цього здійснення дух нашої нації замре надовго — може навіть назавжди.

Кожна ідея потребує живих людей для свого збереження, зросту і реалізації.

Аби кожний із нас присвоїв собі хоч один фрагмент духу Липинського й із ним зжився як зі своїм власним, — вигляди на наше майбутнє змінилисяб радикально, і всім нам одразу стало б легше і краще жити на світі.

Бо одна з прикмет справді великої ідеї єсть та, що вона ушляхотнює душу і освітлює життя кожного, хто до неї причаститься.

Я особисто не можу ні думати про Вячеслава Липинського, як про мертвого, ні навіть відчувати журби за ним — він для мене живе, і буде жити, поки живе мій власний розум і совість.

Хай ми не відчуватимемо жалю, що Липинського між нами нема. Натомість хай кожний із нас та дітей наших відчує потребу бути з Липинським завжди, знати його інтимно — жити з ним, хотіти його хотінням, втілювати його волю, бо воля ця не єсть ні примхою, ні вигадкою Липинського, а проявом духа цілої нашої нації. І Липинський не був винахідником, — а лише вістуном цього більшого, колективного розуму і волі. Ціле свідоме життя Вячеслава Липинського було присвячене цій місії.

Він виконав свою частину і залишив нам велику спадщину. Відповідальність за цю спадщину лежить на кожному з нас — і совість кожному з нас скаже, — чи гідні ми сами цієї спадщини, і чи достойно ми її будемо охороняти.

22/VI-31, Шикаго.

Михайло Тимофіїв.

В. К. Липинський при громадській роботі.

Я належу до того тіснішого кола людей, котрим В. К. Липинський допомагав в громадській праці і котрі допомагали йому в тім самім. Разом з Липинським організували ми на Великій Україні серед загального революційного хаосу сили порядку в рядах Української Хліборобсько-Демократичної Партії і старалися в 1917-18 рр. серед консервативної частини Української Нації оживити національно-державний дух. В імені Укр. Хліборобсько-Демократичної Партії посилали ми Липинського служити в правительстві Гетьмана Всієї України на відповідальнім посту дипломатичного посла у Відні. Потім на еміграції разом з Липинським творили ми Ініціативну Групу Укр. Союзу Хліборобів-Державників, а пізніше Раду Присяжних того ж Союзу. Разом з Липинським допомагали ми Пану Гетьману відновити Його політичну діяльність на еміграції. Допомагали ми Липинському у творенню, виявленню і розповсюдженню ідеологічних концепцій українського нео-монархизму в формах гетьманства.

І коли теоретично-філософічні праці В. К. Липинського є майном цілої Української Нації, коли всі можуть і на нашу думку мусять користатися з цього багатого джерела для пізнання того, що є в громадській ділі добром, а що є злом, то організаційно-державницькі методи, сформульовані Липинським, є не його особистою власністю*), але як наслідок нашої довголітньої співпраці, є нашою спільною власністю, є суттю У.С.Х.Д. як політичного чинника в українським громадянстві

Останні роки життя Липинський дуже мучився через хворобу легенів. Відси страшенне нервове подразнення і безконечний ряд конфліктів з кожним, хто в співпраці з ним зустрічався. Конфлікти ці, як прояв хорих нервів покійного, не могли мати

*) Не думаємо, щоби політично-думаючі верстви укр. громадянства потребували од нас якихсь вияснень з приводу енуціяцій політичних клоунів, яким „Діло“, розуміється, дало гостинне прийняття на своїх „репрезентативних“ шпальтах.

громадського значіння, однак на жаль вони стали засобом для спекуляції безсовісних редакторів, що використовували твори хворої вже фантазії Липинського для своїх нечистих гешефтів, щоби збільшити вуличну торгівлю їх пресою.

Пристрастне бажання бачити реалізацію своїх ідей при розхитаній довголітнім туберкульозом нервовій системі було причиною того, що Липинський в останніх роках свого життя, хоч і писав не раз мені, що „розуміє всю трагічність нашого становища“, але на ділі не узгляджував ні існуючих безмежно тяжких зовнішніх обставин, ні обмежености наших сил. Відси безконечний ряд нарікань і нападів Липинського на різних учасників Гетьманського Руху.

Поки капризи хворої людини зачіпали тільки тісне коло співробітників Гетьманського Центру, вдавалося легко їх заспокоїти без особливої шкоди для діла. Коли-ж об'єктами нападів ставали сторонні люди, становище робилося часами трагічним. Половина енергії йшла тоді на залагодження персональних справ честі покійного. Оберігаючи престиж організації і самого Липинського, відмовлялися ми виписувати в офіційних паперах і пресових публікаціях занадто вже гострі і соковиті вирази Липинського на адресу пп. редакторів галицьких „репрезентативних“ часописів. Цим підставляли себе самих під обстріл гострих сарказмів покійного. Пізніше всіх об'ляяних ним редакторів кликав Липинський в поміч для поборювання нашої організації. Треба правду сказати, були серед пп. редакторів і чесні, поважаючи себе люди, що одмовились робити гешефт на ексцесах хворої людини.

Все це ми перетерпіли і стараємось забути. Згадуємо про це, щоби сконстатувати факти тяжких фізичних страждань покійного в останні роки його життя і тих труднощів, які з цього для організації повставали.

Ціллю цієї статті є — зафіксувати, зберегти в пам'яті моменти з організаційної громадської роботи В. К. Липинського, котрих був я наочним свідком і учасником, та дати деякий матеріал для характеристики поглядів його на питання організації і практичної політики, над розв'язанням яких приходилося мені в останніх роках разом з ним працювати.

До нашої з Липинським організаційної і політичної роботи треба ставитись, як до першої спроби прикласти консервативні принципи до праці на українським політичним полі. Подані в цій статті відомости можуть бути корисною наукою для на-

ших молодших, ще незрілих політиків, особливо для тих, що захоплюються політичними теоріями. Хай знають і розуміють, який тяжкий і довгий шлях від суспільного ідеала до його переведення в життя і хай ті, що йдуть на політичну роботу, не легковажать її, а озброюються найдосконаліше духовною і матеріальною зброєю. Бо без доброго і всебічного озброєння чогось помітного досягнути не вдасться.

Я писатиму тільки про те, чого свідком чи учасником був особисто. Тому не торкатимусь, наприклад, такої багатой змістом доби з діяльності Липинського, як перебування його на посту гетьманського дипломата у Відні в літі 1918 року. Так само не торкатимусь всього того, що робив Липинський до середини 1917 року, се-б то до першої моєї з ним зустрічі при спільній роботі по організації хліборобського класу на Полтавщині.

До 1917 року я з В. Липинським не зустрічався і нічого про нього не знав.

На початку червня 1917 року зібрався в Полтаві зїзд організованих хліборобів. Незадовго перед тим організувалась в Лубнях група хліборобів. В порівнянні з хліборобськими групами інших повітів Лубенська відзначалася тим, що виявляла національно-українську і, можна сказати, навіть „самостійницьку“ тенденцію. Делегатом на губерніяльний зїзд поїхав я. Зїзд почався інформаціями з місць. Виступала виключно хліборобська інтелігенція, хоч кількостю вона губилася серед кількох тисяч „дядьківських сіряків“. Всі промовляли по російськи.

В черзі промовців з місць виступив і я. Після кількох слів привіту, висловленого в українській мові, почулися протести з селянської маси: „говоріть по руськи“. За мене заступився голова Зїзду, константиноградський поміщик, член Державної Думи — Коваленко. Промовляючи далі по українськи, я поспішив зазначити, що приїхав від організації, яка стоїть за земельну власність, за „собственность“ взагалі, за правний порядок, проти анархії. Протестів більше не було.

Коли скінчив промовляти, до мене підійшло кілька людей привітатись, один з них був чорнявий офіцер в драгунській уніформі. Він назвав себе Липинським і запросив мене до своєї хати після засідання. Другу половину дня провів я з Липинським. Наші думки і політичні цілі оказались зближеними до того, що Липинський тут же рішив вступити до нашої Лубенської організації. Він запропонував, що накреслить перспективний програм

для нашої організації і порадив до наміченої назви „Українська демократична партія“ додати епитет „хліборобська“. Місяцем пізніше нашою організацією була видана в Лубнях брошура пера Липинського під заголовком — „Нарис програму української хліборобсько-демократичної партії“.

В. К. Липинський стає членом Управи Партії і закладає в Полтаві відділ партії в числі 4—5 інтелігентів. В той час наша організація в Лубнях охопила вже всіх активніших хліборобів, як селян-власників, так і всю земельну шляхту з її маршалком І. М. Леонтовичем на чолі.

В Полтаві здавна існував „Союз Земельних Собственников“, як секція Всеросійського Союзу, що стояв на чисто класовій платформі. Ми хотіли, щоби наша полтавська організація повернулася в масову організацію, але це їй не вдавалося зовсім. Треба зазначити, що в той час ні у мене, ні у Липинського не виявлялось стремління до об'єднання всіх хліборобів території на чисто класовій підставі. Ця думка викристалізувалась пізніше, вже на еміграції. В осени 1917 року в імені партії я вів переговори з Управою Хлібороб. Союзу, в цілях приєднання їх до нашого національно-політичного програму, але успіху не мав і тому наша партія залишилася в опозиції до загально-хліборобського класового руху на Україні.

В. К. Липинський в той час провадив українською військовою організацією в Полтаві. Він був головою Військової Ради і самотнім в ній офіцером. Засідання Ради відбувалися в Українськiм Клубі, одно з них в моїй присутності. Я помітив, що Липинський користувався великим авторитетом в Раді. Загал членів мабуть мало розумів духовну цінність свого голови, але кілька народних учителів і фершалів, що знаходились в складі Ради, були під сильним впливом Липинського. Вони підняли високо авторитет свого голови і серед решти членів.

Під час підготовки виборів до Українських Установчих Зборів, глибокої осени 1917 року одержала Лубенська Організація від Полтавського нашого Відділу записки на губернiальну нараду в справі виборів. В ті бурхливі часи зносили наші з Полтавою не могли бути регулярні, і ми не мали точної інформації про становище нашої організації в Полтавськiм районі. Поставилися ми, лубенці, до ініціативи наших товаришів по партії в Полтаві цілком серйозно, зобілізували сили в своїм районі і вирішили до Полтави визначніших наших людей, в тім числі: будучого прем'єра в правительстві Гетьмана — Ф. А.

Лизогуба, харківського адвоката М. І. Міхновського (дрібного земельного власника на Прилуччині) і других. В Полтаві одначе чекало нас повне розчарування. В призначену для зібрання годину знайшли ми салю Українського Клубу порожньою. Крім самого В. К. Липинського та 3—4 інтелігентів нікого не було. Конфуз для нашої організації був повний, тим більше неприємний, що показав, наприклад, такий людині, як Ф. А. Лизогуб слабкість українських національно свідомих консервативних сил. Приймаючи до революції діяльну участь в загальнім російським політичним життю Ф. А. Лизогуб звик до грандіозних всеросійських масштабів. Щойно з початком революції одчинялись і для діячів такого масштабу, як Лизогуб, широкі перспективи праці на українським політичним полі. Наш невдалий зі́д мусів розхолодити Лизогуба, і він дійсно відійшов від участі в Українській Хліборобсько-Демократичній Партії. Пів року пізніше, ставши Головою Міністерства при Гетьмані, не мав вже Лизогуб довіря до нас і думав, що організацію консервативних українських сил треба починати цілком наново. Може це легковаження зародків української консервативної організованости було найбільшою помилкою Лизогуба, як керівника виконавчої влади в Гетьманській Державі. В цім до певної міри завинили й ми з Липинським своїми мало продуманими заходами по організації полтавського передвиборчого зїзду.

Тим часом анархія в краю ширилась, всяке сполучення утруднювалось і звязок нашого Лубенського партійного центру з Полтавою зовсім увірвався. Настало Різдво, Новий Рік, Водохрещя 1918 року. Ні преса, ні листування до нас майже не доходили, приходилося орієнтуватися на основі противорічивих чуток. Пройшла чутка, що „червоні банди“ загрожують Полтаві, потім, що українські частини відбили напад „червоних“. Одного вечора до моєї хати підїхали сани, а з них вийшов В. К. Липинський. Полтава захоплена „червоними“.

Поки-що наша політична праця скінчена, треба рятувати життя.

Ми їдемо разом до Києва кіньми — 180 кілометрів. Дорога росте, їзда тяжка. Їхати доводиться паралельно залізничному шляху на певнім від нього віддаленню, бо поблизу можливі всякі несподіванки. Часами чуємо з боку залізниці стріли. Мозок сверлить питання: до чого воно йде, чим це все скінчиться? „Ось повистрілюють останні патрони, каже Липинський, тоді революція скінчиться!“.

Приїздимо до Києва на четвертий день. За пару днів починається бомбардування Києва „червоними“. Червоні захоплюють Київ. Липинський виїздить далі на захід, я залишаюся. За якийсь місяць знову зустрічаємося у Києві, коли Центральна Рада за допомогою німецького війська вже повернулася до української столиці.

Стріли затихли, настало більш спокійне життя, але нормального порядку все немає. Уряд Центральної Ради продовжує свою анархізуючу край політику. Почувається, що якісь політичні зміни мусять скоро настати. Знову починається наша з Липинським політична співпраця.

В Києві збирається більша частина ідейних провідників хліборобсько-демократичного (властиво хліборобсько-націоналістичного) руху. Відбуваються наради. Липинський виступає з планом перебудови політичних відносин на монархичному принципі. Він пропонує звернутися до німців, умовитись відносно особи монарха і відносно їхньої активної помочі. „Коли німці дадуть нам свого принца, каже Липинський, то вони ж зроблять все, щоб Українська Держава могла вдержатись“. Рішаємо з'ясувати точку погляду німців. Вияснюється, що німці не думають так далеко заангажовуватися в українських справах, що їхні плани не йдуть далі використання України, як продовольчої бази. Липинський рішає, що нічого значить, зробити, не вдасться і відїздить до свого затишку в Полтаві. В дальшій політичній праці участі він не бере.

Тим часом Лубенський Центр Хліборобсько-Демократичної Партії скликає зїзд, висилає до Правительства Центральної Ради делегацію в сотню душ, пробує домовитись про зміну курсу внутрішньої політики і, одержавши відмовну відповідь, дає гасло до скликання всеукраїнського хліборобського зїзду, а після проголошення на цім зїзді Гетьманства, навіязує діловий контакт з Гетьманським Правительством і виставляє кандидатуру Липинського на міністра закордонних справ.

В. К. Липинський одержує призначення на дипломатичного посла у Відні. Тим часом Хліборобсько-Демократична Партія переходить в опозицію до внутрішньої політики міністерства Лизогуба. Липинський в мовчазній опозиції до своєї партії, участі в її життю за Гетьманщини не бере.

По упадку Гетьманської Держави доля заносить мене до Варшави. В. К. Липинський, зрозумівши несерйозність і безвиглядність конкурентної і поки-що конспіративної правої „Ди-

ректорії', в організації якої він до приїзду до Відня О. Ф. Скорописа приймає активну участь, викликає мене до Відня. Він виступає з проектом відновлення організованого консервативного руху на еміграції під прапором монархічної ідеї в національній її формі – Гетьманщини. Я, як і другі, що на Україні приймали участь в хліборобським русі, чи в уряді Гетьмана, підтримуємо однодушно ініціативу Липинського і на весні 1920 року закладаємо у Відні „Ініціативну Групу Українського Союзу Хліборобів-Державників“, випускаємо в світ писану Липинським „Відозву до українських хліборобів“, в котрій злегка намічаються основні риси пізніше розробленої Липинським ідеології українського трудового монархізму. Відозва закликає всі хліборобські організації об'єднатися в рамках Укр. Союзу Хліборобів-Державників.

В дальших роках під проводом В. К. Липинського відбувається консолідація відносин в середині Ініціативної Групи У. С. Х. Д. і розвивається об'єднуюча робота Групи назовні. Розсилаються делегати в різні країни розселення хліборобської еміграції. В ряді міст закладаються територіальні Союзи Хліборобів, всі вони приймають ідею Гетьманщини і виявляють стремління до об'єднання з У. С. Х. Д. Як живий доказ єдності всюди до президій місцевих союзів вводяться делегати У. С. Х. Д. — в Польщі, Румунії, Німеччині, Франції і т. д.

При кінці 1920 року Липинський остаточно формулює Статут і Реглямент У. С. Х. Д., ґрунтовно міняючи становище Союзу відносно цілого руху. Замість об'єднуючого, коаліційного органу всіх класово-хліборобських організацій стає У. С. Х. Д. замкнутим орденом, який бере на себе обслуговування всього руху. Така реорганізація була необхідною з огляду на замірання життя в територіальних, ширших хліборобських організаціях на еміграції. Реорганізація ця спричинила першу кризу Ініціативної Групи, котру покинув один з членів-фундаторів.

16/29 грудня 1920 р. члени Ініціативної Групи крім одного підписують Статут і Заприсяження. Таким чином повсталала Рада Присяжних і оформлено внутрішній закон існування У. С. Х. Д.

Липинський опрацьовує і починає друкувати в „Хліборобській Україні“ свої „Листи до братів-хліборобів“, які приймаються Радою Присяжних, як основна формулювання ідеї Гетьманського Руху.

Весь захоплений своєю ідеологічною працею, Липинський найбільш ревниво відноситься до справи ідейної одностайності і

починає з недовірям ставитись до дальшого поширення організації У. С. Х. Д. Разом з тим Гетьманська Ідея робить значні успіхи серед еміграції і в краю. Нові прихильники Гетьманської Ідеї шукають для себе місце в рядах організованих Гетьманців. Замість поповнення ними рядів У. С. Х. Д. Липинський годиться на утворення ряду паралельних гетьманських організацій. Деякі з них, як „Український Стяг“, „Союз Українських Хліборобів в ЧСР“ досить сильно розростаються. Другі, як „Союз Галицької Гетьманської Інтелігенції“ залишаються тільки організаціями на папері.

Не обійшлося і без сміховинки. Д-р В. Залозецький так добре зрозумів*) ідеологію Липинського, що, складаючи статут класової організації інтелігенції, проголосив себе „продуцентом ідеологій для всіх класів“.

На бажання об'єднаних хліборобських груп веде Ініціативна Група У. С. Х. Д. на початку 1920 року під проводом Липинського, який з бігом часу губить останні свої симпатії до „Василя Вишиваного“, переговори з Ясновельможним Паном Гетьманом про відновлення його політичної діяльності і досягає згоди Пана Гетьмана. Щоби підкреслити значіння ідеології Укр. Союзу Хліборобів-Державників для цілого руху Пан Гетьман стає членом Ради Присяжних У. С. Х. Д.

1921-ий рік проходить в різних організаційних клопотах. Висилається делегат до Польщі для зміцнення і поширення там організації українських хліборобів, для поширення нашого класового принципу організації і монархічної ідеї серед української інтелігенції, військової еміграції і т. д.

*) Поруч з „продуцентом ідеологій для всіх класів“ п. Д-ром В. Залозецьким виступає в „Ділі“ в характері „єдиного законного претендента на ідейну спадщину по Липинському і п. Д-р В. Кучабський. Подаю тут написану при кінці 1925 року Липинським рецензію на книжку п. Д-ра В. Кучабського про Більшовизм, щоби пп. претенденти не забули і цих цінних уваг прилучити до скарбу, який вони хтіли б привласнити.

Пригадуючи до того цілком сумбурну статтю п. Д-ра В. Залозецького в 1-ім числі „Бюлетеня“ Г. У. (До характеристики класократичного методу організації), осмілююсь прийти до скромного висновку (я не ідеолог), що претензії цих панів на ідейну спадщину по Липинському — безосновні.

Отже про книжку п. Д-ра В. Кучабського пише Липинський так:

„Написана вона в першій половині дуже добре. В другій — на спіх. Взагалі-ж автор публіцистичний талант має.

Що до змісту. Найціннішим в ній єсть: 1) розбивання серед галичан орієнтації на Радянську Україну; 2) підкреслювання потреби „національного аристократизму“ — зрештою чисто словесне, бо в чім цей ари-

Всюди організаційна праця проводиться в напрямку: „орієнтації виключно на свої національні сили. Зовнішні сили тільки використовувати без ніяких зобов'язань“.

19 травня 1921 на засіданню Ради Присяжних Липинський констатує, що „виступлення Чикаленка за ідею монархії, прийом нашого делегата в Польщі, трактування ідеї монархії на Радянській Україні і цілий ряд інших фактів свідчить про те, що ідея монархії захоплює все ширші круги українського громадянства. Теоретично ми маємо успіх. Прийшов час ідею конкретизувати. Розпочинаємо цю конкретизацію з повною вірою, що це нам вдасться. Обеднання коло Особи Пана Гетьмана внесло в нашу працю дух організованості, якого немає у інших“.

В тім-же засіданню Липинський підносить думку утворення при Гетьмані — „центра державної думки і політики“. 14 червня Рада Присяжних приймає постанову: предложити Пану Гетьману скласти при Ньому виконавчий орган з трьох членів — Липинського, Шемета і Кочубея. В серпні Рада Присяжних висилає

стократизм має реально виявлятися автор не каже. Але добре вже, що вживає принаймні цих понять і привчає до них громадянство.

Хиби книжки:

1) Автор хоче будувати українську державу при помочи української нації, але разом з тим каже, що нації у нас немає. Отже, як збудувати державу при помочи того, чого немає? Це основна хиба, що до змісту.

2) Він поборює орієнтацію на большевизм, але разом з тим вважає большевизм настільки вже стабілізованим, що емігрантські надії на упадок большевизму називає „самообманом“. Це робить книжку для розвитку політичної думки української безумовно шкідливою. Причина цього явища — галицьке нерозуміння наших східних наддніпрянських відносин. Зпочатку сміються, а потім — бояться

3. Він вважає большевизм новим типом держави, тоді коли це держава дуже старого і найпримітивнішого охлократичного типу. Таке несправедливе приписування большевизмові „нових заслуг“ — тільки збільшує його ореол, замість розбивати.

4) Він кпить собі з суспільних концепцій (ст. 80), а разом з тим признає, що найбільшою силою большевизму єсть власне його логічна і послідовна суспільна концепція. При нашому ідеологічному хаосі такі кпини з ідеологій дуже небезпечні.

5) Не зважаючи на це, він багато бере з нашої Хліборобсько-державницької ідеології (перш за все принцип аристократизму), але нігде до цього не признається, очевидно зі страху, щоб його не запідозрили в близькості до нас. Це зле свідчить про ту „лицарську мужність“ — яку він пропагує.

6) З тієї самої причини він пише (ст. 108-9), що ніхто не говорить у нас (тоб-то серед українців) те, що думає, а кождий „хоче бути популярним“. Що як що, а погоні за популярністю на м (гетьманцям) заки-

Скорописа-Йолтуховського до Берліну, як свого делегата на сталий там побут.

14 жовтня Рада Присяжних підготовлює матеріяли для наради в Берліні з делегатами хліборобських організацій з Польщи. Виробляється схема загальної організації руху: „Хліборобська Рада“, як орган законодавчий, періодичний, з делегатів усіх приєднаних організацій і Центральна Управа, як орган виконавчий при Гетьмані. Липинський аргументує цей проект так: „ми викликали до життя сили монархизму і ми не повинні дозволити йому зійти на те, на що зійшов демократичний український рух. Ми мусимо ясно собі здати справу з нашої за це відповідальности... Політичну акцію веде Голова Хліборобського Центру, призначений Гетьманом і відповідальний перед Хліборобською Радою... УСХД не бере на себе виконавчої ролі. Ми мусимо тільки бути в Раді і добиватись, щоб вся робота була перейнята нашим духом...“.

На предложення Липинського ухвалюється: доповнити Статут УСХД пунктом про „Братерську сповідь“ для заприштувати не можна і чесний український публіцист так писати не має права: рівно-ж, як підкреслюючи весь час націю і всенациональне державництво“, не має права в той спосіб нсгувати такого державно-національного прояву, яким єсть наш гетьманський рух

7) Він бачить єдині державнотворчі українські сили в соціально-революційній інтелігенції (ст. 98) і в селянстві (ст. 102), тоб-то робить цю саму основну політичну помилку, яка нам не дає збудувати держави і стати нацією.

8) Політичний устрій держави — він вважає справою другорядною (ст. 92), між тим, коли при будові нової держави — це справа першорядна, од якої залежить в се, буквально все.

9) По українському споконвічному звичаю він пайдокгат і всю надію покладає „на молодь“ (ст. 124). Це божевілья, з якого вже крайня пора публіцистам і видавцям їх творів — вилічитись.

10) Весь його позитивний політичний програм — політично безформений. Коли на Україні єсть організована група, яка виразно каже: обєднаймося біля Гетьманського Роду, як символу держави, а тоді об'єднані зможемо завоювати і саму державу — то поважний публіцист не має вже права казати замість того: „творім наці нально-психічні вартости“, бо тільки це доведе нас до держави. Це єсть Донцовське пустословіє, яке до добра не доведе. Що це значить реально оці „національно-психічні“ вартости, коли вони точно, організаційно не означені?

11) Автор вважає, що повстання проти Гетьманської Держави було „рятуванням ідеї самостійної української державности“. Ця груба і фатальна політична помилка впливає з хаотичного перемішування понять нації, як ідеології, і держави, як факту матеріяльного.

12) Врешті дрібна хиба: помиляється автор думаючи, що тепер під Польщею не можливі „Киселі“. Коли все українство буде тією чи іншою соціальною революцією — то консервативні елементи стануть знов „Киселями“.

сяжених. Мотивується ця ухвала потребою досягнути того, щоби запряжені не тільки однаково думали, а й одного хотіли.

З 20 по 23 жовтня відбуваються в Берліні наради делегатів УСХД з делегатами Союзу Українських Хліборобів-Емігрантів в Польщі. Виробляються основи організації спільного центра.

Рада Присяжних ухвалює до друку написану Липинським брошуру — „Основныя положенія Укр. Союза Хлѣборобовъ-Державниковъ по отношенію къ Россіи“, маючи на увазі головним чином пропаганду Гетьманської Ідеї серед малоросійського елементу Наддніпрянщини.

Вище подані дані говорять про організаційну і політичну працю Липинського схематично і неповно. Подана картина була-б неповна і свідомо неправдива, коли би я не згадав і деяких моментів менш урочистих і часом навіть трохи комічних, бо, як писав колись мені Липинський — „кожне велике діло мусить мати і комічний елемент“. До певної міри курйози можуть бути пояснені прийнятою Липинським засадою — підходити до людей, суґестіонуючи в них ліпші їх сторони. Він, наприклад, докоряв мені не раз, що „придаю занадто велику вагу людським слабостям, бачу їх там, де їх нема, і як ліберал їх толерую... Ми, писав він мені, повинні поступати инакше: підкреслювати скрізь кращі сторони людини, суґестіонувати їй її кращі поняття про себе, а поборювати натомість всіми силами всякі прояви злого“. До певної міри цим методом підхода до людей можна пояснити, чому Липинський при всій своїй нервовості міг терпеливо вислухувати балаканину і прожектерства несерйозних людей і авантюристів. Не инакше, як цим засадничим оптимізмом можна пояснити його в перших місяцях еміграції серйозне ставлення, наприклад, до таких річей, як згадані вже вище проекти бувшого міністра Бутенка і бувшого генерального писаря Полтавця утворити нову директорію з участю Бутенка, Полтавця і самого Липинського. Цей же метод пояснює й той випадок, коли Липинський дав себе намовити фінансувати з фондів організації якесь фантастичне повстання, а потім чистосердечно признав перед організацією необдуманість свого рішення.

Коли Липинський мав в своїх руках провід також і над організаційною працею і над практичною політикою, се-б то до повстання окремого виконавчого органу (Центральної Управи), він визнавав потребу компромісів і необхідности вважати на

реальні обставини, не тільки на ідеологічні засади, бо цього вимагає кожна спроба перевести ідею в життя. Пригадую одне в цім відношенні характерне засідання Ради Присяжних, спільне з прибувшими з Польщі делеґатами Хліборобського Союзу (Ст. Подгорський і С. Горват). Нам зроблена була пропозиція, санкціонована авторитетно з польського боку — спільної з Польщею акції проти большевиків за визволення Великої України. Пригадую, як Липинський боронив привезене пропозиція проти всіх членів Ради Присяжних, які критикували деякі пункти за-снадничо. Зрештою знайдена була компромісова формула для дражливого питання, яка задовольнила й приїзжих делеґатів.

А саме: Липинський дав таку формуловку питанню Галичини: „Галичина має своє законне представництво — Уряд З. У. Н. Р. — і справа ця може бути поладжена мирно тільки поміж Польським і Укр. Галицькими Урядами“.

1920 і 1921 роки — Липинський, як і вся Рада Присяжних, знаходяться під впливом розповсюдженого серед еміґрації очікування нових подій і значних перемін на Українських Землях. Коли-ж 1921 рік не приніс ніяких помітних перемін в політичнім положенню, починає Липинського непокоїти думка про майбутнє ідеї. У нього кристалізується свідомість того, що підготовчий на еміґрації період затягнеться на довший час, що відсутність реальних успіхів, а також неминучі при всякій політичній роботі помилки і компроміси можуть дискредитувати і понизити авторитет Ради Присяжних і її Голови, як головного ідеолоґа, так і авторитет самої ідеї.

Де вихід з такого становища?

Розрішення цього питання бачить Липинський в утворенню окремого виконавчого органу Центральної Управи Обєднаних Хліборобських Організацій. Після наради представників Гетьманських Організацій 4-5 червня 1922 року Центральна Управа організується і працює під проводом призначеного Ясновельможним Паном Гетьманом голови — Ів. Мик. Леонтовича.

Організація Центральної Управи мала означати відхід Липинського від організаційної і політичної роботи і скупчення ним всіх своїх сил над розробленням теорії руху і над ідеологічною контролею його напрямку.

По думці прийнятих Радою Присяжних і зїздом 4-5 червня 1922 р. постанов Центральна Управа мала відповідати за свою працю з одного боку перед Гетьманом, з другого перед Радою

Присяжних, але тільки до часу, коли утвориться з представників всіх об'єднаних хліборобських організацій — „Хліборобська Рада“.

Однак намічене відокремлення організаційної і практично-політичної роботи від ідеологічної вповні перевести не вдалося. З причин еміграційних обставин організувати „Хліборобську Раду“ оказалось неможливим. Таким чином Рада Присяжних УСХД і далі мусила репрезентувати собою організовані сили Гетьманського Руху і виконувати контрольні функції. А позаяк Рада Присяжних роспилилась і могла відбувати свої засідання тільки в рідких випадках і нерегулярно, то Липинський, порушуючи дух Регляменту УСХД, починає все частіше персонально виступати з ініціативою і порадами перед Центральною Управою. В цім напрямку йде він так далеко, що сам береться за розрішення ряду практичних організаційних питань, санкціонує своїм авторитетом народження нових організацій, іноді одобрює несерйозну, а часами по характеру своєму і ризиковану ініціативу, не тримаючи Центральної Управи навіть в курсі всіх цих справ, а часами поступаючи і в супереч рішенням виконавчого органу. Вважаючи на тяжкий стан нервів і легенів Липинського, Центральна Управа ніколи не піднімала боротьби з Липинським, а старалася ці моменти дезорганізації унешкодити безпосередніми зносинами з заінтересованими групами, або ігнорувати зовсім випадки, що не могли мати серйозного значіння.

Так було, наприклад, з заснуванням одної таємничої організації та з деякими затіями спритних людей, котрим Липинський за їх енергію вибачав певну долю моральної непевності, поступаючи згідно своєму принципу: підкреслювати в людині завжди добрі її сторони.

Таким чином в супереч прийнятим нами рішенням Липинський не обмежує поля своєї діяльності рамками теоретичної, ідеологічної праці, а продовжує невпинно, день за днем вмішуватися в справи організації і практичної політики, критикувати їх з погляду їх практичної доцільності і давати свої поради, та нервувати себе і всіх нас зза того, що ці поради не виконуються вчасно і в задуманім ним масштабі та темпі. Відси серія вічних конфліктів.

По суті погляди Липинського, його вказівки, поради всіма нами визнавалися здебільшого теоретично правильними, глибокими і цінними, але далеко не завжди практичними і здійсними. Хоч Липинський і писав мені не раз, що розуміє „всю

трагічність нашого положення“, але на ділі наша трагедія з Липинським виросла на тім ґрунті, що він не узгляднював ні малих сил, ні обмеженности матеріяльних засобів, котрими посидає наш виконавчий орган, ні тих зовнішніх реальних обставин, в котрих приходилося працювати.

Таким чином утворювались напружені відносини виконавчого центру з Липинським, що всіх нас нервувало і морально обезсилювало. Чим далі число і сила конфліктів збільшувалась при всіх змінах в керуванні виконавчим центром (Леонтович, Шемет, Кочубей, аж поки сам Пан Гетьман не згодився прийняти пропозицію В. Липинського в надії покласти край цим конфліктам, і взяв під свій безпосередній догляд працю і Гетьманської Управи і тимчасове головування в Раді Присяжних і таким чином поставив свою особу між Липинським і цілою організацією. Але й це не допомогло, воно привело тільки до відомого анархистичного виступу Липинського проти самого Гетьмана і проти цілої організації гетьманців. Я не ставлю тут собі завданням освітлювати детально цей розпучливий крок тяжко хорого Липинського, тим більше, що він власне відноситься вже до тої доби, коли Липинський не тільки формально, а й фактично відійшов від організаційної праці.

З поданого вище короткого огляду фактів читач мусить зрозуміти, що не було у членів виконавчого центру ні думки, ні бажання принижувати, або ігнорувати авторитет Липинського, котрий всі ми високо цінили, підтримували і котрий старалися берегти часами навіть в ущерб організаційній роботі. Коли в перших місяцях відокремлення виконавчого органу Липинський атакував і то в дуже грубій формі О. Ф. Скорописа, а потім і Голову Ц. Управи Ів. М. Леонтовича, прийшли ми до переконання, що Липинський не хоче обмежитись на самій ідеологічній роботі і що співпраця з ним перебуваючого в Берліні виконавчого центру можлива тільки при умові переїзду Липинського до Берліну. Одне наше предложень в цім напрямку Липинський прийняти не годився, пояснюючи свою незгоду в листі до мене, як до делегата Ради Присяжних в Управі, слідуючими аргументами:

„Цей переїзд був би необхідний, коли признати: 1) що моя праця літературна, для якої найкращі умови маю тут в Райхенау, непотрібна, або другорядна, 2) що мій переїзд до Німеччини може збільшити активність і працездатність членів нашої організації в Берліні. Що до першого, то думаю, що моя праця літературна — отже дальша кристалізація нашої ідеоло-

гії і підготовка української громадської opinii для восприятія в слушний час нашої акції (повний брак такої підготовки свого часу був одною з головних причин неуспіху Гетьманства 1918 року) — вважається в нашій організації ділом необхідним. Отже пощо цю працю нищити? На збільшеня активності і працездатності нашої організації в Берліні мій переїзд до Німеччини вплинути не може..". І далі в тім же листі Липинський підкреслює, що розходжень між нами немає: якихсь невияснених у нас внутрішніх питань, слава Богу, вже немає. Всі ми дуже добре знаємо, що ми маємо хотіти і робити. Треба тільки хотіти і робити". (Лист з дня 6.VI. 1923).

Двома роками пізніше, коли заходами Центральної Управи разом з Укр. Товариством Допомоги Біженцям зосновувався Український Науковий Інститут в Берліні, з'явилась можливість зручно улаштувати і матеріально забезпечити переїзд Липинського до Берліну. Намовляючи Липинського прийняти участь в Інституті в характері його члена, тримали ми його в курсі цілої справи. Липинський ставив максимальні з погляду інтересів нашого руху вимоги до справи організації Інститута. Ми були зо всіма його вимогами, звичайно, згодні, але на ділі довелося задовольнитись меншими масштабами і менш вигідними для нашого діла умовами. Все таки вдалося Липинського намовити зайняти становище члена Інститута і переїхати до Берліну, хоч він і нарікав особливо на те, що в однакове становище з старшими ученими поставлено і такого початкуючого, як др. Залозецький. Ви, казав Липинський, штовхаєте молодших на „хлеstackовщину“. Мушу тепер признати рацію цим увагам покійного, але в ділі без помилки не обійдешся. Будемо надіятись, що саме життя виправить заподіяну нами молодому вченому шкоду.

З переїздом до Берліну в осени 1926 р. Липинський дійсно став приймати персональну участь в праці Центральної Управи. При кінці того-ж року виступив Липинський з проектом реорганізації Центральної Управи Об'єднаних Хліборобських Організацій в Гетьманську Управу для всіх вже класових організацій до Гетьманського Руху приєднаних. Проект був прийнятий. Від пропонованої мені участі в Гетьманській Управі я одмовився, бо хотів відпочити від вічно напруженої, нервової атмосфери, в якій доводилося працювати, а крім того вважав свою персональну участь в запроектованім новім складі Управи для діла некорисною.

На цім моменті кінчається моя організаційна співпраця з В. К. Липинським, бо до участі у виконавчим центрі я повер-

нув вже в грудні 1929 року після того, як Липинський відійшов від діл, передавши головування в Раді Присяжних Пану Гетьману. На цім моменті мусить обірватися і мій опис організаційної діяльності Липинського, бо на початку цієї статті обіцяв я подати матеріали тільки з доби моєї співпраці з покійним.

Цей опис фактів і випадків з часів моєї з Липинським спільної громадської праці хочу доповнити даними, взятими з нашого ділового листування, які характеризують погляди Липинського на чергові питання практичної політики.

Липинський розумів і підкреслював рішаче значіння організованої сили для реалізації суспільної ідеї, хоч сам Липинський був теоретиком і романтиком-ідеалістом, часто помилявся в людях, був людиною чуття, пориву, а не холодного розрахунку, не мав необхідної для практичного політичного діяча витримки. В листі до мене з дня 4-го жовтня писав він мені таке: „думаю, що ідеологічна праця без організаційної нічого не варта. Ідеологій українських було вже дуже багато, і всі вони пішли мишам на поживу тому, що не було кому ці ідеології реалізувати, впроваджувати в життя. Отже і тепер не варто абсолютно писати, коли нема кому цього написаного реалізувати. Тому заховання нашої організації вважаю кардинальною для нас справою і тому хочу в цій справі прийняти посильну участь“.

Липинського все непокоїли прояви кожної політичної акції, яка на перше вражіння могла мати конкуруюче для нас значіння. Відірваний від безпосередньої участі в політичній життю він часто переоцінював значіння навіть незначних фактів. Непокоїла Липинського навіть така несерйозна, бутафорська акція, якою була організація „Вільного Козацтва“ в Мюнхені, про котру писав він мені: „поставтесь до цієї справи дуже уважно... Тут, пише він, бачу на Вашому обличчю „презрительну гримасу“. Але-ж памятайте, Сергію Михайловичу, що добрий політик ніколи таких гримас не робить і не легковажить навіть найбільших і найдурніших дрібниць... Повторяю, зверніть на цю справу пильну увагу... і не легковажте її, бо нам грозить нова Вишиванщина, але цим разом небезпечніша“.

Липинський завжди повторює думку, що підтримку може наш рух знайти тільки в созвучних нам чужинецьких колах. Тому він все був проти того, щоби шукати підтримки у демократичних колах, а за тим, щоби шукати співчуття у німецьких монархістів, в католицьких кругах Литви, в консервативних колах Англії,

в американських колах „типу Форда“, при чім радить в Америці працювати в порозумінню з московськими монархістами.

Весь час Липинський назирає на усталення ідейного і ділового зв'язку з московськими монархістами. 9. IX. 1922 пересилає він Ц. Управі маніфест Вел. Князя Кирила Владимировича з дня 26 липня (8 серпня) 1922 р., якого, як пише Липинський, йому прислано з Мюнхену „на страхъ врагамъ“, і радить звернути увагу на Мюнхен, де на його думку „все-ж таки робиться щось, що для будуччини нашої може мати рішачуче значіння і про що ми нічого не знаємо. Отже ще раз повторюю: зверніть увагу на Мюнхен. Між иншим туди вже цими днями поїхали агенти Вишиваного, в їх числі Бибєрович. Там же сидить П.“

На початку 1924 року Липинського сильно стурбували газетні звістки про акцію московських монархістів. В листі з 10. I. 1924 пише він до мене: „думаю, що конче слід би було якось ці звістки близько у самого джерела перевірити і у всякому разі про найновіщу фазу акції рос. монархістів мати як найточніші відомости. Инакше ми опинимось в один прекрасний день в такому самому становищі, в якому українські большевики опинились супроти большевиків російських: перед доко-наним фактом, супроти якого будемо безсилі“. Ц. Управа не надавала такого значіння реставраційному, старо-монархічному рос. рухові, репрезентованому на еміграції Вел. Князем Кирилом. Нео-монархічний російський рух ще не виявився. В принципі в цім пункті між Управою і Липинським не було розходжень. Перу Липинського належить випущена 16. VII. 1925 відозва Центральної Управи, котра відношення до рос. монархістів окреслює слідуючими словами:

Ми дуже радо навязали-б контакт з московськими монархістами і заключили-б з ними союз проти наших спільних зовнішніх ворогів, але тільки при таких двох умовах:

1. коли-б московські монархісти визнали нашу державну суверенність і нашу законну Українську Верховну Владу, персоніфіковану Гетьманським Родом Скоропадських, тоб-то, коли-б вони перестали втручатись в наші внутрішні справи, піддержуючи таких Українців, які проти своєї законної Української Верховної Влади виступають;

2. коли-б самі Українці сотворили настільки сильну гетьмансько-монархічну організацію, щоб, спіраючись на ній, Гетьман міг заключити союз з монархістами московськими, а ра-

зом з тим міг недопустити до московського втручання у внутрішні українські справи.

В березні 1926 року Липинський виступив з ініціативою організованої участі гетьманців у так званому „Зарубежномъ Съѣздѣ“ всеросійської еміграції, що саме тоді підготовлювався. (Лист Липинського з дня 13. III. 1926). Я відповів, що ставлюся негативно до проекту нашої участі в тім зїзді. Одержав грізну відповідь: „не маєте права писати мені: „на зїзді (Зарубежномъ) ми, як українці, брати участі не можемо“, бо я у відношенню до Вас в іншому становищу ніж Я — ш. . .

Гетьманці участі в „Зарубежномъ Съѣздѣ“ не взяли.

В листі з дня 4. X. 1922 Липинський дає свій загальний погляд на можливі шляхи, боротьби за Україну:

„...повторюю свою стару думку: наш шлях на Україну не йде з півдня, а з півночі. Не можна починати будову держави з місця, де ця будова має кінчатися. А опановання півднем — берегом Чорного моря — це власне кінець, а не початок нашого будівництва. Коли ми розпочинаєм свою акцію з півдня — ми попадаєм зразу в таку купу різних конфліктів, що ми з неї не виберемось. Тому в розумінню військової зовнішньої акції я піддержую свій литовський проект, а в смислі акції внутрішньої: повільне проникання в окуповану більшовиками територію для підготовки „ячеек“. Але одне і друге вимагає перш за все підготовки кадрів організованих, що, на жаль, йде у нас досить мляво. Без залізної організації, яка могла би сама справитись з українським хамом-руїнником, всі розмови про державність українську — це фантастичні мрії. Отже дальша організація кадрів, акція з півночі і з середини, та борони Боже нас від всяких південних авантур“.

Думки ці про північний напрям акції мимоволі викликали у мене історичні паралелі. Косцюшко і Пілсудський виховували свої кадри не там, де їх держава починалася і навіть часто не там, де вона кінчалася: в Північній Америці, в Японії, на всіх фронтах світової війни. Воевода Кисіль в XVII-ім віці тримався мабуть погляду про доцільність північного напрямку, а Хмельницький в супереч погляду Липинського оперся якраз на південний кінець тодішньої української території. . .

В тяжкі моменти, особливо в моменти внутрішніх кризисів Липинський виступав з пропозиціями перевести рух на становище — „консервації“. „Всю трагічність нашого сучасного становища, писав він мені при кінці 1922 року, також розу-

мію. Але вважаю, що для нас було-б меншим нещастям припинити на якийсь час всяку роботу, а заховати внутрішню єдність і спайку нашої організації, чим робити щось коштом цієї внутрішньої єдності. І тому ніщо мене так не болить, як те, коли я бачу, що ця єдність наша ослаблюється“. І пізніше не раз, коли констатував слабкий поступ наперед нашої праці, або не знаходив задовольняючого його розрішення якоїсь внутрішньої кризи, виступає Липинський з проектами згорнути всю роботу, розпустити всі організації і т. д. Одначе пропозиції ці співчуття в Раді Присяжних не зустрічали. Загальне переконання було таке, що треба йти до кінця не дивлячись на неудачи і кризи.

На початку цього 15-го зшитку читач знайде статтю члена Ради Присяжних У. С. Х. Д. — М. М. Тимофієва: „Памяти Вячеслава Липинського“. Автор говорить про „велитенську постать Липинського“, про те, що Липинський — „творець великої Ідеї, і це есть щастя нашої нації, що вона його породила“. І далі автор каже: „я зовсім не хочу спричинитися до створення культу Липинського. Ні дух його, ні наша нація такого культу не потребує“. Передрук цієї статті з американського часопису „Січ“ в цім зшитку говорить про те, що всі ми поділяємо думки М. М. Тимофієва про Вячеслава Липинського. В своїй статті, я не займався глорифікацією Липинського, не виставляв перед читачем самим тільки успіхів, самих заслуг покійного, але згадав про все, що разом з Липинським довелося передумати, перетерпіти, пережити і робити при нашій спільній громадській праці.

Повага до імени Липинського потребує одвертої правди.

Свою статтю закінчу словами знову таки М. М. Тимофієва, взятими за його згодою з листа його до мене. В цім листі (з дня 5.IX.1930) М. М. Тимофієв дає надзвичайно майстерні і на мою думку правдиві характеристики двох людей, які в Гетьманських Рухові займають два перших місця — Гетьман Павло Скоропадський і Вячеслав Липинський. Ось ці характеристики.

„... Липинський, пише М. М. Тимофієв, почав творити концепцію „Трудової Монархії“.

По своєму замислу ця ідея, хоч і виявлена та убрана Липинським в національно-українських формах, есть, або може бути універсальною ідеєю, рівною по своєму значінню з ідеєю Руссо для 18–19 віків і Маркса для віків 19–20.

Липинський формулювання своєї не закінчив... Він лише накреслив її і одійшов творити легенду української монархичної

традиції і творити політичну організацію, котра мусила цю ще неясно виявлену навіть Липинським інтуїцію в життя перевести.

По суті це було найбільшою помилкою Липинського і найбільшою шкодою для ідеї, котру можна було їй заподіяти...

Ще в 1920 році я звертав його увагу на те, що навіть Платон, цей найбільший з ідеологів, котрі досі жили на землі — лише скомпромітував себе, свою ідею і „тирана“, котрого він примусив своїм моральним впливом спробувати цю ідею в життя перевести.

До творення концепцій і їх переведення потрібні люде зовсім одмінного типу, потрібні інші методи і змішувати їх — значить шкодити обом сторонам праці ..

„... Робити з апостолів практичних провідників політичного життя — це значило-б або примушувати їх стати шарлатанами, або заводити найгіршу тиранію, яку можна собі уявити.“...

„На становище Гетьмана дивлюсь инакше.

По суті Гетьман єсть антиподом Липинського в багатьох відношеннях.

Він один з нас усіх мав чуття реальности, бажання і сміливість робити те, що вважав потрібним у відповідний час, те, чого ні один з нас — не виключаючи Липинського — не мав.

Ми надумались до Гетьманства після того, як його самі — активно чи пасивно — розвалили.

Скоропадського привів до Гетьманства вроджений інстинкт, більше ніж які теоретичні міркування, і цей самий інстинкт тримає його при українстві в той час, коли, здається, все пропало, все розвалено і коли логічного плану для зміни ситуації не видно. Мені боляче, що Липинський свідомо, чи під впливом роздратовання змішує цей творчий інстинкт, котрий дається лише вибраним людям раз на десятки, або сотки літ і без котрого нації і держави повстати не можуть — з політичним опортунізмом раціоналістичного характеру.

Гетьман не був і не є політичним ідеологом...

Він був і єсть активним діячем, що має здібність відчутти час і що має здібність сконцентрувати і зреалізувати стихійні — часом неусвідомлені, але реальні, органічні вимоги мас...

З Гетьманської України, — яка-б вона не була — перехід до „Трудової Монархії“ легший і більш можливий, ніж од демократії, або комунізму.

Ті, хто думає инакше, мусили-б піти на Україну і пробувати вести працю серед комуністичних верхів...“.

Берлін, 15.IX.1931.

С. Шемет.

Месіянізм Липинського

Сьогоднішні збори Клубу Гетьманців в Берліні присвячені пам'яті бувшого почесного його голови Вячеслава Казимировича Липинського, який займає окреме місце серед визначних одиниць, що витиснули глибоке п'ятно на сучасній українській дійсності і котрих значіння для майбутнього цілої нації оцінять доперва слідуєчі покоління. Одним з головних чинників цієї окремішності Липинського є месіяністична ідея, яка в його духовому складі займає дуже поважне місце. Під месіянізмом розуміємо на загал віру в окреме, незвичайно важне, тільки провидінням наперед визначене післанництво народу, який, вважаючи себе носієм нових ідей, має сповнити в історії людства точно означену роль. Месіянізм, як віра в окреме вище післанництво проявляється в першу чергу у народів, що довгий час мали, або ще тепер мають свою державу, а також у народів, що страждали, що правда, свою самостійність, але в яких дух незалежності, прямування до возстановлення втраченої державности є ще живі та активні. Месіянізм у народів останньої групи, себто позбавлених тимчасово політичної самостійности, набирає з одного боку моральної закраски, а з другого боку характеру героїзму, тому що віра в вище призначення власного народу вважається національним обов'язком, а прямування до здійснення цієї остаточної мети геройським вчинком. Це є власне ті цінности, що допомогли народам тимчасово поневоленим добитись нарешті повної незалежности, а рівночасно давали їм моральну силу в роках нещастя-недолі нести гордо чоло у свідомості накиненого долею призначення, заховати власну гідність і навіть перед могутнім, на цілій лінії побідним ворогом не згинати спину.

Месіянізм, якого джерела лежать безперечно в релігійних почуваннях та у зв'язанім з ними містицизмі, виступає протягом історичного процесу в парі з державницькою ідеєю, щойно яка додає йому бойової сили та можливости, проявлятися назовні, як слід. Тому правильно звертає Липинський увагу українського читача, що „проявів месіянізму маємо в історії стільки, скільки

було і єсть на світі державних націй*). Найстаршим ґрунтом, якому завдячує месіянїзм свій початок і своє ім'я, є традиції народу Ізраїля, якого ціле буття і небуття було побудовано на релігії і якого державна форма була тісно звязана з релігійною ідеєю. Серед народів класичної старовини, греків і римлян, ці думки не могли знайти відповідного відгука з тої простої причини, що ці народи не цікавилися долею своїх сусідів варварів до тої міри, щоби бути їм провідником на шляху до кращого майбутнього, а зі зростом державної могутності підпадало значіння богів старовини. Щойно християнська релігія з її сильно виробленим почуттям любови ближнього була відповідним ґрунтом для розвитку месіянїстичної ідеї в тім розумінню, що вибраний нарід не тільки є готовий повести людскість до більшої досконалости, але також має добру волю на випадок потреби взяти на себе і найтяжчі жертви. Таким способом месіянїзм являється формою любови ближнього, перенесеної зі сфери індивідуальних взаємовідносин на великі комплекси народів. Отже, не почування вищости, свідомість якогось виїмкового становища — форма, яка наслідком людської слабости стала до певної міри дійсністю протягом історичного процесу, а любов до слабшого біднішого брата повинна бути основним тоном, провідною думкою кожного месіянїзму.

Месіянїзм, знайшовши сильну піддержку в романтизмі ХІХ стол., та спершися на філософії Гегеля, як теоретичній основі, захопив в першу чергу словян, — дав початок дуже поважному розвитку літературного життя серед них і заховав в цьому середовищу свою силу, це можна сміло сказати, аж по нинішній день. Найглибше коріння запустила ця духовна течія в творчости поляків і росіян, одначе окрім цього вона теж виразно помітна у провідників чеського громадянства і то не лише в минулому, за часів реформації, але також в нинішніх часах. „Зачатки нашого месіянїзму мали ми всякий раз, як поривалися до буття реальною державною нацією. Отже в князівській державі, що дала початок ідеї „Святої Руси“. Потім в козащині, в цьому, як вона себе називала — „племені Яфетовім“, цих лицарях Хреста Святого, що себе за аванґард християнства в боротьбі з невірними уважали. Врешті в часах відродження наш месіянїзм зароджувався в ідеях Кирило-Методіївського братства!**). Зовнішнім виразом месіянїстичних змагань в цьому

*) Листи до братів хліборобів. Стор. 366.

**) Там-же.

гурті українських патріотів є „Книга Битія українського народу“, таємний „закон Божий“, написаний для пропаганди ідей братства і для зясування його ідеології. Окрім цього сліди месіяністичних настроїв можемо знайти в творчості Шевченка, який, як одна з наймаркантніших постатей в братстві, мусів брати активну участь в творенні його ідеології. Я не вхожу тут в аналіз цих нечисленних продуктів українського месіянізму, хочу тільки на загальне сказати, що мусимо ствердити засадничу різницю між українськими представниками цього руху, і другими слов'янськими месіяністами. Між тим коли у польських, московських, а навіть до певної міри й чеських письменників бачимо самосвідомість, довіря у власні сили, віру в здібність власного народу виявити людськості нові правди, до певної міри гордість і зарозумілість, то в українських братчиків ці бадьорі тони зовсім замовкли, а їх місце заняли головно елементи чуттєві, любов до брата, кволе нещасне нарікання і безнадійний плач. Причини цього відмінного характеру месіяністичної творчості в українців є цілковитий занепад державницької ідеї, державницьких традицій в українськiм громадянстві ХІХ стол. Брак довіря у власні сили, який ще сьогодні проявляється в шуканні різних орієнтацій, брак непохитної віри, що українська держава мусить бути, що український народ не гірший від других європейських народів, відсутність глибокого переконання, що й нам судьбою призначена визначна роль в процесі світових подій, ось і причина того, що український месіянiзм в ХІХ столітті був тільки відбиткою чужих настроїв, які не знаходили в українській душі відповідного резонансу і через те не могли, на жаль, розвинути ся, як слід. „Український месіянiзм пропав, каже Липинський — затоптаний в болото тими, що не горіли вірою і не мали хотіння виконати достойно і як найкраще велику роль, яка на світі судилась Україні, а тільки спекулятивно оглядались за таким „потягом поступу і революції“, який-би підчепив при нагоді Україну, автоматично вивіз її на поверхню життя і дав можливість її провідникам, крім рідних галушок, вкушати ще й „плоди світової цивілізації“*).

Це не чистий випадок, а явище не позбавлене глибшої основи, що саме історик-державник, творець державницької ідеології виступив з проповіддю ідеї месіянiзму. Заслуга Липинського лежить власне в тім, що він, не оглядаючись на настрої українського громадянства і всупереч національній традиції видвиг-

*) Там-же.

нув зовсім виразно думку про післанництво України у світовій історії. Липинський, глибоко переконаний в неминучості здвигнення української держави, приписує Україні „світову місію історичну, яку серед иньших націй і держав дав їй до виконання Великий Бог на Ним створеній землі“*), показує їй те місце, яке їй судилось зайняти в сімі народів. Досконала синтеза Сходу зі Заходом — це коротка формула, в яку вбирає він українську месіяністичну ідею. „Від дня наших народин йде на землі націй перехреснування впливів Сходу і Заходу: двох відмінних культур, світоглядів, понять і цивілізацій; з взаємним себе поборюванням цих впливів під гаслами повного винищення одного або другого — звязані всі періоди нашої руїни; з їх гармонійним сполучуванням — звязані періоди нашого розцвіту, нашого існування, як окремої, посідаючої власну індивідуальність нації. Оцим історичним, реальним, дотикальним досвідом, Бог вказує нашій свідомості духовий шлях наш, якого не можна розумово в параграфах сформулювати, але який інстинктивно кожний з нас може відчувати, в нього вірити і по ньому зі всею твердістю віри йти**).

Я не збираюсь розсліджувати, чи концепція Липинського про значіння і ролю України у світовому процесі відповідає науковим даним, мене цікавить в першу чергу факт, що Липинський знову після довгих століть оформив цю найвищу ціль, до якої повинно бути спрямоване хотіння усіх державницькими категоріями думаючих одиниць. Бо українська держава не тому мусить існувати, щоби вигідніше жилося її обивателям, перед нею стоїть велике завдання синтези двох культур, двох цивілізацій, обєднання Сходу зі Заходом. Як історик старається Липинський виказати сліди таких змагань в минулому України, як соціолог творить він нову, оригінальну українську конструкцію, навівану цим самим духом. Співпраця спольщеної шляхти і зросійщеного поміщицтва в межах української держави це тільки одна зі зовнішніх признак цієї загальної орієнтації на Схід і Захід. Але щоби ця зросійщена і спольщена верства вернула в лоно давньої, забутої вже батьківщини, щоби навіть поляки і росіяне з походження служили вірно цій державі, на якій території вони живуть, мусить ця держава мати моральні цінності, якусь притягаючу силу. І ось цю притягаючу силу дав українській нації і майбутній українській державі Липинський у формі

*) Релігія і Церква в історії України. Стор. 22.

**) Там-же, стор. 53—54.

месіянстичної ідеї, охоплюючої такі високі завдання, що навіть наші, під деяким оглядом щасливіші сусіди, себто польська чи московська держава, їх виконати не в силі. „Маючи в своїй нації Схід і Захід, і одну і другу церкву, і один та другий — то ці то інші форми приймаючий і сам в собі непереможний історичний напрям — ми мусимо, коли хочемо бути нацією, ці два напрями під гаслом єдності та індивідуальності нашої національної в собі весь час гармонізувати. Без такої гармонізації, ми гинемо, як нація: підпадаємо, не завойовані ніколи чужою зброєю, а завжди власним внутрішнім розкладом — під впливи то східньої Москви то західної Польщі. Гинемо покарані за невиконання того завдання, яке дано тільки нам, бо ці дві нації, загарбуючі нас в часах слабости душі нашої сусідки — одна по своїй східно-православній, а друга по своїй західно-католицькій ексклюзивності — його виконати не в силі“*).

Суть цієї месіянстичної ідеї лежить в тім, що провідна верства, а за нею ціла нація, вважають себе покликаними тими вищими силами, в які вірять, до виконання наказів цих сил. Сповнення цього завдання — це честь, для якої варто принести всяку жертву. Месіянстична ідея, звязана з містицизмом віри, є таким способом основою „здатности до жертв, яких всяке здійснювання хотінь та ідей всяка поважна політична акція вимагає“. „Політичними творцями, каже Липинський, можуть бути тільки ці, що жертвують собою за те правдиве, добре, законне, необхідне, в яке вони всею душею вірять. Бо за дійсну жертву потрібну для творчости не в стані нагородити, ані монарх, ані „признання народне“, вона не оцінюється ані похвалами, ані зисками. Тільки в глибокій вірі вона знаходить своє оправдання і свою внутрішню радість. Тільки вірою можна перемогти змучення од жертв і з віри можна чорпати енергію на нові жертви. Тільки віра рятує од гіркого несмаку, рятує од повної нездатности до дальшого зусилля, яке єсть завше наслідком безвірря і випливаючого з нього почуття безцільности та непотрібности жертв*). І цю віру в самого себе, у власну гідність, внутрішню цінність нації основану на післанництві, призначеному провідникам і виправдуючому усякі навіть найтящі жертви, віру як основу справжнього патріотизму дав українському народу обновитель давнього державного месіянзму — Вячеслав Казімирович Липинський.

І. Мірчук.

*) Там-же, стор. 54—55.

*) Листи до братів хліборобів. Стор. 364.

Пам'яті В. Липинського

Все, що мав у життю, він віддав
Для одної ідеї,
І горів і яснів і страждав,
І трудився для неї.

І. Франко: „Мойсей“.

2-го липня 1931 в Затурцях на Волині закрила рідна земля тлінні останки першого Голови Ради Присяжних УСХД.

На Волині, на „нашій не своїй землі“, не „вольній і славної Україні“, а на польській займанщині розшарпаної, уярмленої й катованої України насипана ця свіжа могила.

Син Землі Української з гарячим серцем, з буйною мрією про так можливу, так близьку, один мент, здавалось, таку реальну Велику Українську Державу, умер серед божевільно сумної дійсності нашого національного розбиття і, скажемо словами покійника: рабства та розперезаного хамства...

Немилосердна доля не облегчила й останніх хвилин його життя.

Умер він самотним.

Ніхто з нас, що десяток і більше літ йшли з ним одним шляхом, плекали з ним одну думу, боліли одними й тими-ж болями, раділи одними й тими-ж радощами, не був при останніх хвилинах, останніх місяцях його життя.

А найтрагічніше те, що й не могли ми з ним бути...

Не могли, бо люта хвороба, яка по над півтора десятка літ неупинно підточувала його здоров'я, не лиш знівечила й зруйнувала його фізичні сили; ні, вона підточила й zdeформувала і його духові сили і, знесиленого, кинула на той самий руїницький шлях, проти якого він, поки не був подоланий хворобою, так завзято, так героїчно боровся.

Для нас, як раніш і для покійника, добро нашої Батьківщини є вищим понад усе.

Ми мовчки перенесли й вибачили йому всі незчислимі особисті несправедливі й важкі напади й образи. Змушені ми

були залішити його самотнім й самотнім, коли хвороба ограбувала його зі всіх тих лицарських прикмет, які він сам раніш так урочисто висвітлював і підніс на педестал найвищих ознак громадянина: християнської любови, строгого осуду св. їх власних вчинків і слів та братерського вибачення чужих помилок, дисципліни, покори і вірності аж до смерті супроти авторитету дідинного Гетьманства Роду Скоропадських.

Покійник сам найкраще довів в „Листах до Братів Хліборобів“, що без цих прикмет не подолаємо ми розгнужану українську анархічну отаманію, не зможемо здвинути Трудової Монархії — єдиної, як учив покійний, і єдино можливої міцної й тривалої форми для Великої Суверенної Української Держави.

Хто виступає проти цих засад — виступає проти того, що є основою віри нашої віри У. С. Х. Д., віри сформульованої найяскравіше в „Листах“ самим покійником, коли він ще був паном власної волі і власного духу... той не може мати нічого спільного з нами!

Люта хвороба перемогла дух покійника ще за життя, привела його до відомого непочитального виступу на сторінках нашого „репрезентативного“ „Діла“ і тим вирвала покійника з рядів нашої організації на радість нашої ріжнотаманної руйнівничої отаманії, яка вже заходиться святкувати перемогу над нами...

Але ми маємо не лиш ворогів. Маємо ми ще й „добрих людей“!

Ще над одвертою могилою нікчемні амбітники без власних творчих духових вартостей стали використовувати шпальти не лиш „репрезентативної“ української преси, але й не зорієнтованої в наших відносинах чужої, щоби реклямувати себе ідейними спадкоємцями покійника, його друзями й приятелями.

Фарисеї!...

Знаю, що власне вони, оті бездушні фарисеї битимуть себе в груди й на брудних роздоріжжях української руйнівничої преси з піною у рота вигукуватимуть:

„Дивіться, як отой нікчемний Скоропис принижує пам'ять Великого Покійника, як він профанує її, зменшує Його заслуги, ображає Його і Нас!... (все, розуміється, з великої літери!).“

Даремні старання ваші, панове!

Для тих, у кого очі є, щоб бачити, а вуха, щоб чути — Правда вже є зараз ясною, як сонце.

Коли би покійний був звичайною людиною, ми, помолившись за його душу, на поминальних сходах обмежилися б тим, що згадали, як то стародавній звичай наказує, все те, що доброго зробив покійник за свого життя.

Але В. Липинський, ідеолог нашого руху, не умер, він живе в „Листах до Братів Хліборобів“ і не потребує вихвалювання та панегириків, бо він вніс стільки позитивного, творчого в наше політичне думання й методи діяльності, що вже й зараз навіть отверті вороги нашої державної концепції признають його великі заслуги. Тим певніше одведе йому історія серед творчих політиків Української Землі одно з перших місць.

Все питання в тому лиш, чи увійде В. Липинський в історію лиш як визначний теоретик, чи він увійде і як визначний політик-практик.

Відповіді на це ми ще не маємо, бо вона в стадії досягання, в стадії творчої боротьби.

Здійснить УСХД в житті свої ідеї — звеличить він В. Липинського, ініціатора УСХД і довголітнього Голову Ради Присяжних, як політика-практика.

Не дасть наша праця реальних наслідків — залишиться В. Липинський лиш видатним державником-теоретиком...

Так чи инакше ідеолог-Липинський не умер — він і нині є таким самим живим, активним політичним чинником як і за життя, і, як такий, потребує критики і не боїться її.

Коли ми тут одсіваємо полову продиктованих його хоробою непочитальних виступів од сутнього зерна Липинського-політика, — ми працюємо над здвиженням кращого, реального, збудованого на досягненнях УСХД пам'ятника покійникові, ніж всі оті велегласні фарисейські вихвалювання засліплених самозакоханням амбітників.

Суета сует!...

Над цим непристойним фарисейським словоблудієм перед свіжою могилою, над цею метушнею дрібних хоробливих амбіцій переходить УСХД до порядку денного, — до величезної праці, що все ще лежить, як і за життя покійника, облогом перед нами.

В році Божому девятнадцятьсот вісімнадцятому щедро наділила нас Доля всім, що потрібне було, щоб зорганізувати й устаткувати

Велику Українську Державу.

Гетьманський Уряд робив, що було в його силах, для погамовання анархії, створення державного апарату; Винниченки і Ко — все, щоб анархію поширити далі, державний апарат дезорганізувати, авторитет Гетьманської Влади дискредитувати.

Золотий ріг щастя не вдержали ми в руках наших...

І Доля одвернулася од нас...

Ось вже другий десяток літ тиняємося ми по світу, як якісь парії, не знаходячи ніде ані притулку, ні признання...

Еміграція є великим нещастям, бо людина, вирвана з рідного оточення, мусить переболіти багато, точнісінько так само, як та рослина, яку з коренем вирвуть з рідного ґрунту й перенесуть на інше місце. Треба довшого часу, треба рослину поливати й дбайливо плекати, щоби вона пустила коріння в новому ґрунті, зрослася з ним.

Політична-ж еміграція для кожного такого емігранта особисто є нещастям сугубим. Бо, коли звичайний емігрант згідно з законами природи добровільно іде на те, щоби зростися з новим ґрунтом, добровільно пристосовується до нових обставин свого життя, то емігрант політичний іде проти законів природи: він, вирваний з рідного оточення, не хоче зростися з новим оточенням, свідомо не визнає, не хоче визнати болючого суворого факту й силою своєї волі, силою Духа бореться з фізіологічними законами людської натури, — підпорядковує своєму Духу, Ідеї своє фізичне Я.

А дійсність, нове оточення, од яких емігрант одхрещується й борониться, все одно тисячами ниток обсоуте його, втягає в себе, впливає на його тіло і дух, ослаблює або ломить волю, мучить, калічить, або й цілком нищить.

Звідси походить більшість трагедій емігрантських, звідси так багато хорих тілом і духом серед них, цим пояснюється те, що серед політичної еміграції так мало зберігається цілих нормальних людей, що таких мусимо рахувати щасливими винятками, а як за правило мусимо признати, що поняття політичної еміграції є майже синонімом деморалізації.

Серед української політичної еміграції вирізнялися ми, гетьманці, тим, що, проголошуючи високі жертвенні кличі з суворими вимогами в першу чергу до нас самих, не робили звичайної „емігрантської політики“, ніде не виступали з її незмін-

ними аксесуарами: „представництва волі сорока чи що найменше 30.000.000“ нашого народу, десятків тисяч організацій і т. п.

Ми вірили й плекали надію, що до нас, які нікому ніяких благ не обіцяли, а навпаки, од тих, хто до нас хотів пристати, вимагали карности, послуху, а в теорії... й жертви, — що до нас ні кареристи, ні слабодухи не пристануть, що ми згуртуємо дійсну духову еліту нашої еміграції, нашої нації...

Ми вірили, що любов, плекання й підняття авторитативного принципу, вияснення й піднесення кардинального значіння для нашої державницької системи, плекання її первісного складового елементу — сім'ї, інституції, освяченої християнською релігією, і т. д. зміцнить відпорну силу членів наших організацій, насталить їх волю й допоможе так високо піднятися духовно, що їм удасться зберегти себе морально й волево здоровими, чинними, споєними глибокою вірою й гарячою любов'ю до нашої справи аж до дня, коли та віра й любов перетворяться в жертву за для загального добра, в чин героїчний.

Провід і приклад цьому мала дати Рада Присяжних Українського Союзу Хліборобів Державників, в якій головував, мав проводити в життя й плекати оту любов і взаємне довіря — творець нашої ідеології, покійний В. Липинський.

І трагедією покійника, як і всіх нас, організованих гетьманців, став той сумний факт, що тяжка недуга так підточила сили його, цього „пророка“ гетьманської ідеології, що він від пари літ вже став нездібним не лиш до проводу справами нашого Союзу, але і взагалі до нормальної участі в нашій буденній організаційній праці...

Історія знає мало пророків, які самі потрапили перетворити натхненне слово своє у конкретне живе діло.

Навіть найбільший моральний здвиг, який зазнало людство за тисячеліття свого освідомленого існування, — релігія християнська, — проголошена нам самим Сином Божим, не могла обмежитися одною моральною силою своєю, своїм божеським походженням. І цей чисто моральний здвиг потребував жертвеної й карної організації, побудованої як на любові, так і на визнанні непреложности авторитету й залізній дисципліні, щоб стати міцнішою од кричі, якої-б і „врата адові“ подолати не змогли.

І як нам Св. Письмо переказує, хоч і започаткована ця величава організація Християнської Церкви самим Сином Божим, та розбудована вона покликаними Ним до того людьми звичайними, такими-ж, як і ті, що і в наші часи живуть, зі всіми їх хибами й слабостями.

Св. Письмо зберегло для нас, як трагічну й титанічну пересторогу для всіх громадських організацій — темну постать Іуди...

Коли Син Божий, знеможений велитенським моральним тягарем — гріхів цілої людськості, — в трагічні хвилини в саду Гетсиманським, з укритим кривавим потом обличчям, благає Господа: „Коли можливо — нехай пройде мимо чаша оця!“... і, знеможений, шукає бодай співчуття, коли не підтримки у трьох найближчих учеників Своїх, — то, зморені звичайною фізичною втомою од переживань бурхливого дня, ученики ці не можуть зберігти потрібної бадьорості і кожен раз зразу-ж засипають, як тільки Христос відходить од них...

І „Камінь, на якому, по слову Божому, мала бути здвигнена Церква Його“ — Св. Апостол Петро, в рішучу хвилину, коли Господа його увязнили й катували, полохливо й слабо-духо тричі зрікається його...

А Св. Апостол Тома з його не придатним ні до якої творчої організаційної праці раціоналістичним позитивізмом: „Не повірю, аж поки не вложу пучок в рани, а руки в бік Його!“...

Змальовуючи так яскраво й переказуючи всім нам, віруючим, ці негативні риси людської природи, хисткості та слабості душі нашої у Св. Апостолів, Св. Письмо тим самим пере-стерігає нас, щоби ми, борючись самі з нашими природженими слабостями, не були занадто суворими суддями ближніх наших...

„Хай кине на неї камінь той, хто сам без гріха!“.

А хто-ж коли не Іуда Іскаріот з поміж усіх учеників Христових умів найкраще, найбільш переконуючо говорити про вірність свою?!...

Він, і він лиш єдино найкраще розумів Великого Учителя свого, він один найглибше знав нову Науку Правди Божої...

І, розуміється, ніхто так щиро, з таким патосом й гарячим натхненням не громив та не виклинав ворогів Христових, — отих Савлів, — як Іуда Іскаріот. І виклинав він їх аж... поки поцілунком друга-приятеля Христового не продав, не зрадив учителя свого, Спасителя Роду людського, тим книжникам і фарисеям, які теж „єдині“ Правду Божу знали...

І лиш на цім тлі зрозумілим нам стає гіркий трагізм перестороги Сина Божого:

„Не кожен, хто вигукує: Господи, Господи! увійде в Царство Небесне!“

Але тоді, коли Син Божий, своїм власним учеником проданий, іншими учениками покинений, ворогами зневажений, осміяний і катований умер на хресті за Правду Божу, тоді на захист цієї Правди виступив колишній ворог і противник науки Христової, Савел — Св. Апостол Павло, — один з найвизначніших організаторів Християнської Церкви.

Виступив не тому, що знав, а тому, що перейнявся святою вірою, тому, що серце його спалахнуло гарячою любов'ю до зневаженої, забитої фарисеями Правди...

Знаю, що й тут святобожні фарисеї знов битимуть себе в порожні груди й вигукуватимуть — одні до православних, а другі — до греко й римокатоликів: дивіться, якого блюзнірства допустився той нахабний Скоропис, він прирівнює УСХД до Церкви Христової, Раду Присяжних, а в тім, значить, і себе, до Святих Апостолів...

Лицеміри!...

Не блюзнірство, гордість чи зарозумілість руководять мною, а болюче, гаряче бажання уяснити собі і всім гетьманцям причини застою, кволости нашого руху, бажання скріпити нашу віру; що зможемо, будемо в силі здійснити взятє на себе добровільно безмірно важке, як на наші сили, велитенське завдання:

здвигнення Трудової Монархії на Україні, зорганізованя Суверенної Великої Української Держави.

Ясно-ж бо кожній чесній людині, що це, як на наші слабкі сили, велитенське завдання є малим дрібним людським почином в порівнанні з неземними завданнями Церкви Божої, „Царства не от міра сего“, починаю, які за час двохтисячлітнього існування Церкви Христової сотні разів здійсмалися й вирішувалися позитивно або негативно в міру внутрішньої сили тих, хто за них брався, в міру глибини й горячости віри їх в те, що вони Правді служать.

І коли УСХД своє державницьке чисто земне діло веде й вестиме згідно з приписами віри християнської та за благо-

словенням Церкви Христової, то ми знаємо, що Святі Апостоли приступали до організації Церкви Христової одержавши Благодать Духа Святого. Ця Благодать перебуває по преемству од Святих Апостолів чинною в церковній ієрархії і по нинішній день і робить Церкву непереможною в боротьбі з темними силами, які од віку ведуть невпинно й невтомно свій наступ проти Правди Божої...

Благодать Духа Святого послужила для здвигнення „Царства не од міра сего“. Ми, люде світські, для нашої державницької, отже, чисто земної справи не можемо одержати тієї Благодати, а мусимо виконати поставлене собі завдання нашими власними обмеженими силами.

І тому, що ми це знаємо, не може нам прийти ніяка блюзнірська думка в голову.

З Святого Письма, яке є наукою для цілого роду людського, а не для самих лиш фарисеїв, слід нам, християнам, частіше витягати так потрібну нам науку, щоби могли ми краще зрозуміти межі й можливості, поставлених нами собі земних завдань та вияснити це як собі, так і іншим.

Святе Письмо нам оповідає, що сам Син Божий не магав під тягарем мук і страждань і Його, Всемогучого, воля і духовна сила заломлювалася у людському тілі.

Коли ми це знаємо, то чейже, ясно, що констатуючи, як довголітні терпіння й фізичні муки в останній час зломали волю й духові сили В. Липинського, затемнили його духові очі настільки, що він став заперечувати те, чому присягнув був разом з нами служити до кінця свого життя, — то цим вияснюємо лиш собі і іншим трагізм слабости душі людської, а зовсім не кидаємо каменем на пам'ять покійника, якого серце так гаряче любило те діло, якому ми служимо...

А коли ми вдумаємося в образи, дані нам Святим Письмом: один з найблизчих учеників Христа, Бога Всезнаючого, — зрадник,

один з запеклих ворогів Його — найвірніший, найактивніший організатор Церкви Христової,

то чейже ясно, що Святе Письмо зберегло нам в науку ці страшні свідчення слабости духа людського, щоби ми про них пам'ятали, щоби ми знали, як мусимо бути обережними в наших людських громадських справах.

Тому не сміємо ми, не сміє наше громадянство в цілому покладатися на запевнення тих, що занадто голосно на всіх пресових роздорожжах вигукують тепер своє:

„Господи, Господи!“

Святе Письмо учить, що для здвигнення доброї організації надаються не так ті, що „все найкраще знають“ та красно промовляти уміють, як оті Савли, які до піднятої нами справедливої жертвенної ідеалістичної справи доти ставляться явно вороже, аж поки серцем правоти нашої не відчують; які уміють однаково гаряче ненавидити й любити.

Зуміємо ми наших Савлів повернути у Павлів — стане рух наш на твердий ґрунт, будемо ми в силі воскресити нашу державність, підняти нашу Батьківщину з пороку, в який втопали її наші-ж власні руйніки.

Не даремно-ж Святе Письмо твердить нам, що для Бога є більшою радістю навернене одного грішника, ніж 99 праведників.

Лиш по ділах, по ділах, а не словах наших пізнає нас громадянство наше.

Отже ще і ще раз:

Діло, яке ми розпочали на вигнанні разом з покійним В. Липинським робити, не завершене, воно знаходиться все ще в самих початках своїх.

Поле для праці — величезне, а робітників, придатних для неї — мало.

І все-ж ми, разом з покійним В. Липинським кличемо до праці не „всіх, всіх, всіх“..., а лиш тих, хто має щире серце, гарячу віру й сильну волю, хто визнає авторитет Дідичного Гетьмана, хто готов нести особисті жертви й по лицарськи до загину служити Гетьманові.

Без карної дисциплінованої організації, об'єднаної принципами, сформульованими покійним В. Липинським, не добемося ми Суверенної Міцної й Великої Української Держави.

Так ми віримо, згідно вірі цій поведимося, працюємо і певні, що всі жертвенні сини Землі нашої, у кого в грудях бється гаряче серце, хто вірою нашою перейметься, стануть в наші ряди, під Гетьманський стяг.

Коли тепер, по смерті В. Липинського ріжні так вдатно ним за життя змальовані журналістичні й політичні скунси пі-

діймають свої „українські та громадські голоси“ й покликаючись на продиктовані страшною хворобою останні непочитальні виступи покійного, проливають свої сльози над свіжою могилою з тим, щоби за одним заходом далі по хамські паскудити все те, чому учив поклонятися покійник, що уважав найвищими громадськими чеснотами, — то чей же ясно, як близько стоять оці останні поцілунки оцих нових „учеників“ його до поцілунку в саду Гетсиманським...

Сконстатувавши цей факт, — не спиняємося над ним...

Але і в таборі наших ворогів теж не без „добрих людей“, людей чемних, освічених, ідейних. Їх не можемо збути мовчанкою.

На жаль люде ці, як виявляється з їх писань, стали такими безнадійними „книжниками“, що вони не всіли зрозуміти того, що гетьманський рух це не теорія, „теорія В. Липинського“, яку вони може й дійсно студіювали, а що є це найздоровіший відрух нашого народнього життя, вираз глибоких підсвідомих, ірраціональних хотінь і стремлінь нашого народу, який нікому не удасться спинити ні найпоступовішими фразами, ні найзабобоннічими нашіптуваннями.

В їхнім матеріялістично-демократичнім фетишизмі думають вони, що ми, поховавши В. Липинського, сховаємо і „його теорію“ і вони знов залишаться безконкурентними „представниками“ українського краму на всесвітній політичній біржі.

І тому вони, як певні себе „єдині представники волі українського народу“ дуже науково, дуже „об'єктивно“ справляють у своєму „Тризубі“ тризну над подоланням смертю противником.

В ч. 25-м читаємо:

помер „палкий і пристрастний ідеолог і апологет витвореної ним штучної (підкреслене мое. О. Ск.) концепції“.

Це пише не хто инший, як сам пан премер, не якоїсь там штучної, а страх якої „реальної“ УНР!

Але пан премер об'єктивним ствердженням смерти автора „штучної концепції“ не задовольнився; він радісно трубить до відома „всіх, всіх, всіх“:

що покійний „своїми передсмертними виступами в пресі розхитав й перекреслив сам те, що творив і чому служив“.

Ах, як би то добре було для „реальної“ УНР, коли б оті „штучні“ державницькі концепції хоч би покійник, хоч би хто инший таки перекреслив та розхитав...

Не треба було б тоді поступовим пп. професорам з під стягу УНР витягати з їх потаємних шухлядок тих їх „наукових розвідок“, якими вони ще перед десятима роками так цілковито розбили „штучні теорії“ покійника, об'єктивно й непреложно довели те, що так аподиктично зрадив нам тепер пан прем'єр; не знайшли, бачте, лиш часу надрукувати, і нас, невчену братію, просвітити.

А поки ці „поступові істини“ українському громадянству ще не знайомі, то нехай бодай ті, що „штучних концепцій“ покійника ще не читали, згори знають, що й нема що читати, він бо мовляв сам їх „перекреслив та розхитав!“

Занадто примітивно, пане прем'єре!

От Ваш міністр справ закордонних в ч. 26-м береться до справи значно спритніше, в дипломатичних рукавичках.

Він признається отверто, що умер противник, з яким панове з УНР не уміли собі ради дати за його життя й, окрилений надією, що з мертвими буде легше, не скупиться на хвалебні епітети для покійника:

„Серед політичних теоретиків реакції Липинський є дуже цікавою, одною з найяскравіших постатей (у світовому масштабі, як бачите! О. Ск.)... Але по за цим утопістом реакції (підкреслення мое. О. Ск.) і теоретиком трудової монархії, навіть поза істориком Хмельниччини завжди буде виглядати постать великого патріота, постать нашого Ієремії, постать, що всі нерви й сили, всю душу свою присвятила відродженню української нації й держави“.

Не лиш в інтересах гетьманського руху, а в інтересах розвитку української державницької думки взагалі, мусимо ми проаналізувати, яка реальна дійсність криється за твердженнями: „утопіст реакції“ та автор „штучної концепції“,

а яка — за „поступовим демократизмом“ „реальної УНР“.

Утопія — річ загально відома: нездійснима в реальному житті вигадка; отже — „грушки на вербі“, щось таке, про що од нічого робити помріяти собі вільно, але з чим в реальній міжнародній політиці виступати не годиться; це ясно.

А реакція?

Реакція — це зовсім реальна спроба зберегати явище (напр. УНР), яке себе в житті не виправдало, явище, яке те життя „розхитало, перекреслило“ й перекинуло до гори ногами, або

спроба повернути таку форму правління (теж УНР), над якою життя народу перейшло до порядку денного.

Ми розуміємо, що учасникам і проводирям унерівського політичного фіаско дуже трудно й боляче признатися до такого скандалу, й ті слабодухи з них, які не мають сили глянути дійсності у вічі, так і до кінця життя будуть все твердити, що, мовляв, народ їх геніяльних плянів не зрозумів; але він їх напевне ще зрозуміє і признає таки їх, бо-ж вони, бігме, „такі поступові, такі поступові, та такі народолюбні, що народ“... і так в безконечність...

Таким затурканим демократичною фразеологією, засліпленим самозакоханням — годі допомогти.

Та річ не в цих „сліпих поводирих сліпих“, а в людях живих, здібних до творчої праці.

Що-ж таке є отой „поступ“ в дійсности?

В політичному розумінні поступом є перехід од передавненої чи пережитої, не відповідаючої потребам дня, інтересам нації в її цілому, форми правління до форми більш удосконаленої, більш пристосованої до сучасних потреб нації, форми, яка забезпечує певніший, швидчий і кращий дальший розвиток її.

УНР-вці нам з радістю загукають: отже бачите, ви самі признаєте, що це є поступ, тоб-то, що ми, всесвітні демократи, маємо рацію, коли замість давно пережитого гетьманства хочемо встановити на Україні наймодернішу, найпоступовішу народню республіку, демократичнішу й вільнішу од всіх республік в світі...

Не кваптеся, панове!

Власне оте, що ви хочете, а що ми хочемо і слід нам можливо об'єктивно проаналізувати.

Почнемо з історичного джерела, з якого виводите Ви Ваше право на титул дійсних реальних поступовців.

Ви є ті, хто запевняє, що черпаєте право Ваше з виявлення суверенної політичної волі українського народу чи то в Центральній Раді, чи у виборах до московських установчих зборів.

В тих голосуваннях, ми, гетьманці, участі не брали.

Ви до виборів стали з Вашими двадцятьдвома радикально-демократично-соціалістично-федералістичними програмами і твердите, що наш український народ „суверенну“ свою волю в тих голосуваннях виявив, а оскільки й не голосував, то напевно подав би був свій голос не за кого іншого, а лиш за УНР, бо-ж

УНР є „народня“ республіка, що означає, що суверенний народ сам собою править. Отже народ не може не хотіти Вас, бо Ви-ж правите не в чіїх інших, а лиш в його, народа, інтересах, що Ви вже Вашими двадцятьдвома програмами найяскравіше йому довели, отдавши в тих програмах, як того „сам народ“ „не вище фершала“ хотів: неприналежні Вам землі, все що на землі і під землею, у воді і під водою.

Все це ми знаємо, але, панове, не є це ніякий доказ, коли Ви Ваші бажання й сподівання вважаєте дійсністю.

Бо коли би Ваші бажання були реальною дійсністю, коли би те, що Ви твердите було не уроеною, ще гірше, — не списаною з чужих шитків, змалпованою, до нашого життя не придатною й тому порожньою фразеологією, без всякого реального змісту, коли би все те було дійсною суверенною волею українського народу, то були би Ви і по нині з народом, на Україні.

Лиш по ділах, по фактах, панове, а не по словах і запевненнях, можна пізнати дійсну вартість тої чи іншої політичної теорії.

А факти?

Чому Ви, „обранці суверенного народу українського“, Ви, які хвалитеся, що „зорганізували весь український народ“ на повстання проти Влади Гетьмана Всієї України, а не хвалитеся, що крім „цілого українського народу“ мали Ви в тім повстанні ще й поступовішого від Вас, найпоступовішого од всіх у світі союзника — московський більшовизм, чому Ви після отої славної перемоги над „ворогом народу“ сидите ось вже тринадцятий рік на еміграції, а через Вас і ми, гетьманці?

Щось тут з Вашими 22-ма найпоступовішими, найдемократичнішими програмами, які Ви посписували і з французських „прав громадянина“ і з „ерфуртської програми“ і у москалів-общинників з їх анархічною есерівщиною і з усіх усядів все „найпоступовіще“..., щось тут, панове, як кажуть в Галичині, не штимує!

Придивімся, як той „поступ“ виглядав.

Ви не задовольнилися „чотирьоххвосткою“, Ви взяли й собі „пятихвостку“, бо це-ж було найпоступовішим в цілому світі; це значило, що вибори мали бути не лиш безпосередні, рівні і т. д., а ще й пропорціональні...

Воно справді, — пропорціональні вибори найбільш точно можуть віддати ріжні політичні погляди населення, але з одним

маленьким „але“: коли те населення не лиш все без винятку грамотне, але політично досконало виховане і ті вироблені політичні погляди має ..

На Україні-ж мав виявити свою політичну волю мало не на 75% неграмотний ще наш селянин; він мав свідомо одкинути 21 програму та подати голос за двадцять другу, яка „відповідала його інтересам“...

Як що і нині є ще поміж панамі з УНР такі, які по щирости не розуміють, в якій наївно дурній політичній оперетці брали вони участь в 1917/18 роках з оцим пропорціональним волевиявленням „суверенного народу“, то нехай вони бодай на самоті самі собі дадуть відповідь, чи було серед 40.000.000 населення України бодай сорок чоловіка, які дійсно могли розяснити політично недосвідченій людині, яка сутня ріжниця була між тими 22 програмами?

Я певен, що і стільки їх не було!

Є це поступ, чи є це абсурд, утопія?

Утопією, політичним абсурдом є іти до людей неграмотних з 22-ма лістами „політичних партій“, більшість з яких неіснувала ще й року, а всі вони без винятку були зовсім чужими народним масам гуртами здеклясованої спантеличеної інтелігенції...

Утопією, політичним абсурдом було сподіватися, що народ, держаний віками в політичному рабстві, який не знає, що таке держава, нація, політика, що селянські маси цього народу могли щось розумне цим абсурдним способом вирішити, щоби вони, навпаки, не попалися на гачок найнахабніщої, найбільш безглуздої й brutальної спочатку есерівської, а відтак більшовицької демагогії.

Отже, як теоретичні підвалини Вашої політичної практики, так і реальні наслідки тої практики доводять з очевидністю, ясною для кожного незасліпленого, що були Ви в 1917-18 роках безнадійними утопістами і у Вашій нинішній фразеології такими й залишаєтеся; дійсних реальних вимог життя й справжніх інтересів народу, як тоді не бачили, так і не бачите, як не розуміли, так і не розумієте!

Утопією, панове, безнадійною утопією й дуренням голови собі і иншим є на „демократичнім волевиявленні народу в 1917 році“ в тих формах і в тих умовах, в яких те „волевиявлення“ відбувалося, обґрунтовувати право Ваше на представництво народу, його волі, його інтересів!

Проте, шановні Панове з УНР., ми, гетьманці, визнаємо право за кожним, отже й за Вами, проповідувати й очевидні дурниці; але все-ж ми думаємо, що вільно це робити порядним людям лиш доти, доки вони настільки наївні, що самі в ті дурниці вірять.

Вільно, наприклад, було п. Андрієві Левицькому перед тридцятьма роками, коли я проходив вимаганий ним стаж для вступу в Київську Студентську Громаду, в якій він тоді головував, вірити й проповідувати, що демократичні засади є для нашої нації єдиноспасенними. Вільно було мені, тоді недосвідченому в політичному житті молодикові, бачити в цих тезах альфу й омегу політичної мудрости цілого людства.

За ці наші такі наївні, такі ідеалістичні гріхи молодости ми з п. Головним Отаманом червоніти не маємо причини.

Сказано: молоде — дурне!

Але з того часу пройшло, слава Тобі Господи, цілих тридцять років, та ще яких років: з світовою війною, з руїною таких політичних велетнів, як імперія Російська, імперія Німецька, з розпадом Австрії, з комуністичним експериментом на обшарі $\frac{1}{6}$ частини земної кулі, нарешті з повстанням і упадком Української Держави...

Але полишім на боці ті велитенські світові катаклізми, які, як явища надзвичайні, повинні бути окремо розглянені.

Спинимось на останнім політично малоактивнім десятилітті, коли і сам пан Головний Отаман і міністри його перебувають в політичних центрах демократичної Європи і мають змогу добре придивитися до того, як демократичні ідеали виявляються в житті в таких квітчастих формах, як „пацифікація Галичини“, як „санкція Рурської області“ негро-французськими провозвістниками демократичних ідеалів і безконечнім ряді інших дрібніших подібних подій.

А 14 пунктів Вільсона, цього знаменитого провозвістника реалізації засад всесвітнього демократизму! Мир „без анексій і контрибуцій“! На підставі версальських і інших трактатів, користає-ж бо і українська нація „правом самоозначення“, хоч-би й „до одділення“, „правом“, яке „забезпечила“ нам Ваша все-світня демократія!...

Отже річ не в тім, що ми постаріли і тому втратили наші молодечі ідеали. Ні, панове, річ в самих тих ідеалах, в тому, як вони виглядають в житті, коли тим життям кермують проповідники їх.

І тому, що п. Головний Отаман з своїми міністрами вже цілий десяток літ тиняються по передпокоях демократичних можновладців і знають їх досконало, не можу я вже вірити в те, що вони зберегли й по нинішній день колись спільну з моею юнацьку віру в правду та здійснимість демократичної рівності, братерства й пацифізму...

Ніяк мені не укладається в голову, щоби п. Андрій Левицький, п. Вячеслав Прокопович чи п. Олександр Шульгин зі всім їх „народнім демократизмом“, могли відстоювати основну тезу політичного демократизму, що в основних державних справах голос Стецька Дурня, свинопаса з села Осячого, зовсім і абсолютно рівновартний голосові п. Головного Отамана чи його міністрів...

Тому, що я в це не можу повірити, не ображуся зовсім коли Ви мене, який оцей ідиотизм основної тези демократизму, як такий викриває, будете називати відступником, зрадником і реакціонером, а вважатиму це Вашою звичайною „політикою“.

Ціла бо наша інтелігенція, не дивлячись на спантеличення її демократичними ідеями, все-ж на стільки близька ще до основної верстви нашого народу, селянства, що й Ви знаєте різницю між селянином статочним, працьовитим господарем — багатим чи бідним, це не грає ролі — і типом ледачого злодійкуватого нероби-пянички, з яких наwerbували собі більшовики отих лютих потурнаків в „комбеди“. Це-ж цей „найдемократичніший шар українського народу“, організований більшовицькою наволоччю в „комбедах“ помагає Сталінам тепер до решти руйнувати Україну, це-ж на його іудиній совісті лежать нечислимі жертви українців, людей працьовитих, чесних, достойних...

Й говорити в наявності цих трагічних фактів далі про рівність і рівноправність катів і катованих, як то робили ми за нашої молодости, не знаючи життя, вірили... Ні, панове!..

Навпаки, я переконаний в тому, що й Ви, панове, з цими молодечими нісенітницями дали собі вже давно раду, що й Ви несогірше бачите абсурдність як основної тези політичного демократизму, так і похабну практику жерців цієї ідеї, що держать керму правління тут чи там у своїх руках і дуже добре здаєте собі справу з того, що „пропорціональний“ демократизм в 1917 році був не виявленням, а лиш фальшуванням дійсної волі українського народу. Певен я, що Ви зовсім вже закинули думку повертати на Україну на підставі „пропорціо-

нальної п'ятихвостки", чи клича „геть з війною, хай живе вічний братерський мир з усіма, усіма, усіма“, а навпаки...

Сяк, чи так. Залишаю дипломатично на Вашій совісті, панове, те, у що вірите, а що Ви іншим проповідуете — обходить це не нас, гетьманців, а Ваших однодумців.

Що обходить мене, як і Вас, це політика практична, політика біжучого дня.

Ми, гетьманці, охоче признаємо, що Ваш „Тризуб“ держався супроти нашого руху досі більш прилично, ніж, скажем, „репрезентативне“ Діло“. Згідно з цим не писали і ми про владу Вашої „Республіки“, не обвинувачували Вас, пацифістів по духу Вашому, в тому, що Ви стали на практиці на такий безпардонний шлях імперіялізму, що перенесли територію (як встановлено наукою — основну складову частину поняття Держави, в данім випадку УНР.) — на простори од Варшави аж до Парижу, простори, про які нам, гетьманцям, ніколи і не снилося, що Ви, „народня влада“ „Народньої Української Республіки“ не показуєте й носа на території на схід од Варшави, де українського народу трохи більше є, ніж в Парижі, Празі й Варшаві й т. д. і т. д.

Ми готові і далі про все це мовчати, бо нашим обов'язком вважаємо не полемізувати з Вами і Вам подібними, а організувати наші сили, бо знаємо, що „полеміка“, якою ми можемо змусити більшовиків з їх мільоновою армією та й Ваших демократичних приятелів з їх кількасоттисячними арміями признати нам рацію — не сміє бути полемикою словесною, а коли хоче бути успішною, то мусить стати твердою, як криця, незломною організацією жертвених людей, спочатку ідейною, а відтак і фізично-збройною, яка б могла, була в силі брутальну й захланну волю як колективізаторів, так і пацифікаторів зломити й відкинути їх з їх окупантських позицій у Харькові, Києві, Львові у їх етнографічні межі.

Це є наше завдання, над цим ми працюємо і тому так мало нас цікавить Ваша „висока політика“. І тому радо залишимо Вас у спокою, як досі; але просимо і Вас повернути до пристойного тону супроти нас; мусимо Вас про це просити, бо поруч з Вашими міністрами, які святкують свою „перемогу“ над нами у стилі науковому, приличному, в цитованому вже числі 26-м „Тризубу“ випускаєте Ви якусь шатію, що криється за прибраним призвищем „К. Харитон“ з зовсім непристойною й дурною брехнею:

„... Гетьман Скоропадський зі своїми карними відділами тяжко записався в пам'яті народній і зрадив і саму ідею неза- лежної України“.

Не личить, панове, Вам, патентованим федералістам таке виписувати! Та-ж Ви добре знаєте, що карні відділи завелися на Україні не за Гетьманства, а за Центральної Ради, яка не уміючи завести хоч сякий такий лад на Українській Землі, уможливила й викликала їх до життя і що Гетьманський Уряд Української Держави, перейнявши цю немилу спадщину од демократичної Центральної Ради мав чимало клопоту поки настільки привернув лад в занархізованій Вашою демагогією країні, що зміг нарешті винищити й ті самозванні карні відділи...

Не воюйте-ж, панове, такою дурною брехнею. Не забувайте, що й читачі „Тризубу“ теж багато де чого бачили вже на власні очі і дещо розуміють з Вашої демократичної політики.

Але перейдім од „реальної УНР“ до нашої гетьманської „реакційної“, „штучної концепції“.

В. Липинський сформулював у виразних, всім логічно я- них і зрозумілих незбитих сентенціях те ірраціональне, що ле- жало ніким у свій час не сформульоване, не усвідомлене, ніким на цілій Україні, не виключаючи й покійного, не висловлене, не зясоване: інстинктивний відрух душі українського народу, одзвук призабутої, ворогами приспаної нашої історичної традиції —

чин Гетьмана Павла Скоропадського
з дня 29 квітня Р. Б. дев'ятьнацятьсотвісімнадцятого.

Легко, панове, було списати „права людини й громадянина“ або „ерфуртську програму“ у 1917—18 роках; для того не треба було навіть ні французької, ні німецької мови знати; все це було нашими демократичними учителями з півночі перекладене на зрозумілу всім тим, хто на наддніпрянській Україні дійсно умів читати, московську мову...

І Ви переклали й списали Ваших 22 федералістично-демо- кратично-соціалістичних програмі, по яких і галасували спанте- личені люде по цілій Українській Землі.

Покійний В. Липинський не списував.

Він чуйним духовим ухом підслухував пульс народного життя, він не розумом, а цілою душею, цілою істотою своєю відчувив приспані образи минулого, злив в одно органічне ціле

те, що було колись, з тим, що є зараз на Українській Землі, і тим дав нашим людям змогу зрозуміти, що саме маємо ми робити для дальшого органічного розвитку нашого народу замість того, щоби прищеплювати йому чуже для нього непридатне по знаменитих інтернаціонально-демократичних рецептах

В. Липинський сконстатував, що:

„З попередньої нашої історії одна лише доба може рівнятися по своїй українотворчій силі з добою Гетьманства 1918 р. Це — останні роки панування Великого Богдана. В свідомості своїй і своїх помічників він перестав вже тоді бути лише козацьким Батьком. Він хоче Королівства Руського... І тому падає він, горем убитий, на вість про бунт козацький. Вальється наче дуб од грому старий Гетьман, коли по десяти літах надлюдської праці ясно бачить, як Хам український не розуміє і по віках не розуміє, що таке Законність, Маєстатичність і Загальність — що таке вірність і шляхетність в будові нової Держави, в творенню Української Влади.

Повстання Пушкаря завалило українотворче діло Богдана Хмельницького. Повстання отаманів під фірмою „Петлюра-Винниченко“ завалило українотворче діло Гетьманства 1918 року.

І як в першій так і в другій випадку — так вчора як і від віків — переможці, оддерши Україну з Законности, Маєстатичности, з Загальности, перерізали зараз же на другий день самі себе і щезли в рабстві“.

Констатуючи це був В. Липинський не „утопістом реакції“, а тверезим реалістом, справжнім політиком.

Гетьманство в Р. Б. 1918 відродилося для всіх несподівано, наперекір 22-м, а коли долучити й хліборобів-демократів, то й всім 23-м політичним програмам наших політичних мудрагелів, дійсно, як у казці, як фенікс з попелу демократичної фразеології.

Але од віку так було на землі, що ідеї книжні, мертві, до життя нашого непридатні, держать міцно в закованих пазурах своїх книжників. І Ви, наші українські книжники, не відчували життєвої Правди, яка перейшла до порядку денного по над Ваші книжні мертві схеми, Ви зняли руку проти виявленої так спонтанно народом нашим Нашої Правди...

І, як скрізь і завжди, щоб виправдати заподіяний Вами злочин — зруйнування що-й-но сконсолідованої Української Держави, — щоби заспокоїти власну совість, стали Ви голосно кри-

чати про „московського генерала“, хоч кожен з Вас добре знав, що маєте перед собою нащадка нашого Роду Гетьманського, кричати про федералізм, про зраду, про карні відділи...

Духове чудо, — відновлення нашої історичної традиції, — оплюгавили наші „оборонці нашої національності“, представляючи його як якусь чужу московську вигадку, ворожу нашому народові. Сліпці!

Мало того, що вони стягнули з маєстатичного педесталу цей ірраціональний вияв волі українського народу, це чудо; вони ще натягнули на нього свої брудні матеріялістичні шати; чин Гетьмана мав бути виплодом або егоїстичних поміщицьких інтересів, або захланности „московського генерала“ і т. п...

Цинік, звичайно, може все і рідну матір, висміяти, оплюгавити; все звульгаризувати!

Кожен бо міряє іншого своєю власною міркою.

Виховані, чи, точніше, спантеличені московським нигілізмом, зодягненим у модерні шати „науково-соціалістичного“ матеріялістичного монізму не могли вони відчутися величезної історичної ваги моменту і, люті від заздрости, не знайшли в собі сили духа, щоби скоритися перед Маєстатом відновленої Гетьманської Влади.

Вони, спантеличені „поступовою“ фразеологією, забули, одкинули, як незгідне з їх матеріялістичною наукою слово Боже: „Не о единомъ хлѣбѣ живѣть чловѣкъ“.

В. Липинський одкинув матеріялістичну наукову дурійку, як самооблуду людини-пігмея, у якого в голові дійсно „запаморочилося од успіхів“ сучасної техніки. Поступовий „науковий“ матеріялістичний монізм, який „обґрунтовує“ безбожництво, нищить основи християнської моралі, зводить людину на ступінь заздрої егоїстичної злої малпи, не є, не може бути правдою. І той, хто повірить в цю фальшиву науку, як наші „політики“, не в стані ніколи нічого доброго, путнього зробити.

Негація Божого Джерела в людині є негацією Правди.

В. Липинський взяв людину в її цілому: в її фізіологічних і в її духових проявах; бо лиш у синтезі земного й небесного є ціла, достойна цієї назви людина.

І тому, що В. Липинський, ідеаліст, так бачив і так брав людину й суспільство, потрапив він викрити правду, дійсно реалістично висвітлити нам історичну глибину, непереходове значіння чину Гетьмана Павла Скоропадського, чину, яким Гетьман

Усієї України перекреслив егоїстичну метушню наших демократичних „політиків“ і відновив право Роду Свого на стіл Київський.

Це вияснення внутрішньої справжньої суті того, що сталося 19 квітня Р. Б. девятнадцятьсотвісімнадцятого на Україні, є безсмертною заслугою покійника; це вияснення дало йому змогу правильно накреслити і шляхи дальшого розвитку українського народу.

І тому ми так певні, що коли ми в покорі, визнаючи науку і авторитет Церкви Христової, приложимо всі наші зусилля для того, щоби зорганізувати продукуючі класи не для зажертої боротьби їх один проти другого, „за шмат гнилої ковбаси“ (= демократичний матеріалізм), а для звеличення й зміцнення спільної Батьківщини нашої (= Трудова Монархія), ми промостимо Великій Українській Нації шлях до того, щоби вона з нікчемної парії між іншими націями стала нарешті Великою Українською Державою.

Лиш під нашим стягом може це статися.

Т а к учив покійний.

І ця його наука обґрунтована міцніше, ніж матеріалістичний демократизм!

І ми, гетьманці-монархісти ознаймуємо, що як за життя покійного, так і по його смерті високо нестимемо з самопошвагою прапор Трудової Монархії, працюватимемо, оскільки нам сили наші дозволять над тим, щоби наші ідеали здійснити в житті.

Тому вшануємо ми пам'ять покійника найкраще не пустими, так часто облудними славословіями, а тим, що повторимо тут самим покійником для нашого Бюлетеня устилізований заклик:

За Гетьмана і Гетьманський Рід —

за одну для всіх і вищу од всіх законну, маєстатичну і загальну
Державну Українську Владу,

За всю Землю Українську —

за спільну всім місцевім „уділам“, „вірам“, „партіям“ і „народам“
Батьківщину!

За ціле громадянство українське
і за основи його буття як державної нації —
за Церкву!

За єдність семі-родини, співпрацю класів,
за

Армію!

О. Скоропис-Йолтуховський.

Целендорф, у липні Р. Б. 1931.

В. Липинський як історик.

(Реферат проф. Д. Дорошенка).

1. липня с. р. в залі Українського Наукового Інституту в Берліні відбулося засідання, присвячене пам'яті покійного В. К. Липинського, який був дійсним членом Інституту. На цьому засіданні проф. Д. Дорошенко мав виклад про Липинського, як про історика.

Зазначивши, що в особі покійного В. К. Липинського українська наука і взагалі українська національна думка понесли тяжку, болючу втрату, проф. Д. Дорошенко зясував причини, чому Липинський, родившись і вирісши в польській родині, в атмосфері польської культури і польських традицій, відчув себе українцем і прилучився до українського національного руху.

Він вияснив, яку роль у виробленні українського національного світогляду Липинського відіграли його історичні студії і дав загальний огляд історичних праць Липинського та їх значіння в українській історіографії.

— Вже як гімназист 5. класу у Києві почув себе Липинський сином української землі, зобов'язаним працювати на користь автохтонної української людности, пристав до таємного гурту українців-середнєшкільників у Києві і з того часу зв'язав свою долю на-віки з долею українського національного руху.

Цей факт, що молодий польський шляхтич, вихований в польській культурі і, самозрозуміло, в римо-католицькій релігії, яка на землях колишньої історичної Польщі, що опинились під Росією, була синонімом польськості, — цей факт сам по собі не був відокремлений і рідкий.

Діло в тім, що серед польської і спольщеної (колись — українського походження) шляхти на правобережній Україні вже з початку XIX. століття робиться помітною певна, так би мовити українофільська течія. Вона має коріння в натуральній привязаності уроженців українських провінцій — польських шляхтичів до своєї тіснійшої батьківщини України, в навіяних ідеями романтизму почуттях інтересу до бурхливої минувшини краю, нарешті — під впливом нових гуманних ідей — в співчутті до тяжкої долі української народньої маси, що аж до 1861 р. перебувала в кріпацтві і стогнала під ярмом феодальних і бюрократично-поліційних порядків. З початку ця течія виявлялась головню в літературі, створивши цілу т. зв. „українську шко-

лу“ в польській літературі. В 1860 р. група студентської молоді Київського університету, з знаменитим пізніше істориком В. Антоновичем на чолі, рішуче порвала з своїм польським оточенням, з польською культурою і традиціями, і перейшла до українського національного табору. На закиди в „одступництві“ вона устами свого лідера Антоновича в його знаменитий „сповіді“ (друкованій в українськiм місячнику „Основа“ в Петербурзі 1862 р. кн. I.) проголосила, що не соромиться [свого „відступництва“, а пишається ним, так як-би пишалась в Америці, ставши з власників рабів аболіціоністами, або в Італії — з папіста зробившись чесним, трудящим слугою національної справи.

„Поляки-шляхтичі, писав Антонович, які живуть на Україні, мають перед судом власного сумління тільки два виходи: або полюбити народ, серед якого живуть, перейнявшись його інтересами, повернутись до народности, колись покинутої їх предками, і невсипущею працею та любовію по мірі сил спокутувати все зло, яке вони зробили народові, що вигодував багато поколінь вельможних колоністів, і котрому ці останні за піт і кров платили призи́рством, лайкою, зневагою його релігії, звичаїв, моралі, гідности; або ж переселитися в польську землю, заселену польським народом, за-для того, щоб не збільшувати собою числа паразитів; за-для того нарешті, аби визволитись самому перед собою від сумного докору в тім, що, мовляв, і я — також колоніст, також плантатор, що і я посередно, чи безпосередно годуюсь чужою працею, заступаю шлях розвитку народові, до якого в хату я вліз непроханий...“

Розуміється, думки й ідеали Антоновича і його товаришів ішли цілком в розріз з стремліннями польського суспільства, яке саме тоді готовилось до збройного повстання проти Росії під гаслом воскресення історичної Польщі, з її пануванням над українськими й білоруськими землями.

Тому ніякого порозуміння й компромісу між групою Антоновича й польським суспільством бути не могло: стався різкий розрив. За Антоновичем пішло розмірно невелике число ідеалістично настроєних одиниць з польсько-шляхетського табору.

Але майже кожна з них уявляла собою високо цінну з інтелектуального погляду силу (сам Антонович заняв катедру історії в Київськiм університеті, Михальчук виявив себе знаменитим лінгвістом, Познанський прекрасним етнографом і т. д.) Та хоч масового руху група Антоновича не створила, але майже кожне даліше покоління польської шляхти на Україні видавало

з поміж себе людей, які ставали ідейними послідовцями Антоновича і переходили з польського національного табору в український (напр. др. О. Юркевич, граф М. Тишкевич, відомий соціалістичний діяч Б. Ярошевський та інші).

Пішов за ними і Липинський. Але він дещо інакше зрозумів свою роль і своє завдання. Він бачив, що Антонович та його товариші, різко зриваючи з своєю власною суспільною верствою, з своїм оточенням, навіть із релігією, — до певної міри тратили реальний ґрунт під собою, деклясувалися і приходили в український табір дійсно як перебіжчики, приносячи з собою тільки свою особу. Ціла верства, з якою вони зривали, залишалася на своїх прежніх позиціях, попрежньому віддаючи цілий свій економічний і культурний вплив у краю на службу польській ідеї. Деякі з товаришів Антоновича, захопившись ідеєю безпосереднього „служення народові“, кидали університет і йшли на села, стаючи народними вчителями або волостними писарями і тим способом безплідно і майже безслідно витрачали свої сили, всі здібности і свою освіту на боротьбу з дрібними перешкодами феодально-поліційного режиму. Життя йшло своїм шляхом, і їхні жертви витрачались марно. Тим часом, працюючи по архівах і близьче знайомлячись з історією України XVII стол., спеціально з добою Богдана Хмельницького, Липинський усе ясніще і ясніще приходив до переконання, що власне своїм державно-творчим, конструктивним характером діяльність великого гетьмана завдячувала в першій лінії участі в його ділі української шляхти. Ця шляхта, в значній мірі уже спольщена, стаючи на бік козацького повстання, що його підняв Хмельницький в 1648 р. проти Польщі, зразу надала цьому повстанню державний характер. Участь шляхти дуже скоро обернула стихійний козацький бунт, повстання однієї козацької верстви, піддержаної роздратованою кріпацькими утисками селянською масою — у широку національну революцію.

Не бачучи собі порятунку з боку все більш впадаючої в анархію Польщі, ця шляхта мріяла витворити незалежну Українську Державу, щоб бути у себе господарями на власній землі, а не залежними від варшавської метрополії колоністами.

Та несприятливі історичні обставини не дали встояти незалежній Українській Державі. Україна була поділена між Польщею і Московією, і та частина української шляхти, яка опинилася під Польщею, дуже скоро спольщилася зовсім.

Та ось в наші часи український народ починає відроджуватись національно. І перед польською та спольщеною шляхтою знову повстає питання, те саме питання, яке вже ставало перед сучасниками Богдана Хмельницького і перед Антоновичем та його однодумцями: з ким іти? На чий бік ставати? Липинський для себе рішив це питання безповоротно: він став на українським боці. Але він хотів, щоб ціла його верства пішла з ним разом.

Він хотів, щоб вона підперла українське національне відродження всіми засобами своєї економічної сили і культури, залишаючись сама собою, не декласуючися, не міняючи своєї суспільної суті, ні своєї віри.

В цім зеднанні своїх інтересів, своєї долі — з інтересами й долею українського народу Липинський бачив будучність і навіть одинокий порятунок для шляхетської, спольщеної верстви на Україні.

В 1909 році Липинський видає у Кракові книгу „Szlachta na Ukrainie. Udział jej w życiu narodu Ukraińskiego na tle jego dziejów“. В цій книзі він на підставі праць самих же польських учених доводить, що шляхта на правобережній Україні—прямі нащадки старих українських родів, що вона навіть з антропологічного погляду дуже різниться від польської шляхти в справжній, етнографічній Польщі. І він звертається з палким закликом до цієї шляхти, щоб вона зрозуміла свій обов'язок перед українським народом, відчула потребу зв'язати свою долю з його долею, показати, що вона розуміє потреби українського народу і хоче йому допомогти.

Як і 50 років перед тим, на заклик Антоновича, відгукнулись окремі одиниці з-поміж польського шляхетства на Україні, так і тепер лиш окремі одиниці пішли за Липинським. Але все-таки вони склали гурт, який почав р. 1909 видавати в Києві тижневик „Przegląd Krajowy“ в дусі ідеї Липинського. Цей тижневик видавано спеціально в польській мові, щоб зробити доступним для ширших кругів польського і спольщеного суспільства. Одночасно з тим було закладено популярне видавництво книжок для народу українською мовою. В „Przegląd“і і в київській українській газеті „Рада“ надруковано цілий ряд статей Липинського, інтерес і значіння яких зберігаються ще й досі по 20 роках.

Все більш углублюючись в дослідження історичної ролі спольщеної шляхти на Україні й того періоду, коли вона масово взяла була участь в українськiм державнiм будiвництвi (полов. XVII. ст.) Липинський пише двi монографiї, якi справедливо вважаються в українськiй iсторiї за твори класичнi.

Одна — про Михайла Кричевського, козацького полковника i близького співробітника Богдана Хмельницького. Кричевський, родовитий шляхтич польського походження i культури, римо-католик, як обиватель українськoї землi став на бiк українськoї революцiї, зробивсь одним з її героїв i головою приплатив свою вiрнiсть українськiй справi. На тлi бiографiї Кричевського Липинський розгорнув широку картину участi українськoї шляхти в повстаннi Богдана Хмельницького взагалi. На основi актового матерiялу, незвичайно пильно, а притiм строго критично перестудiйованого, на основi старого листування й инших матерiялiв з численних фамiлійних архiвiв, Липинський доходить до вiдкриття, що цiлий ряд найблизчих помічникiв Хмельницького, яких пам'ять i досi переховала народня поезiя, i яких уважано досi за простих козакiв, належали до шляхетського стану.

Липинський установлює їх походження i справжнi iмена i зазначає їх ролю в повстаннi. Цими висновками Липинського оперує українська iсторiографiя й до сього дня, i нема нi одної наукової працi, яка виходить нинi на Радянськiй Україні i яка присвячена добi Хмельницького, де-б на кожнiй сторiнцi не згадувалася ця праця Липинського i ще друга — під назвою „Два моменти з iсторiї пореволюцiйної України“. Обидвi цi працi вийшли в 1912 році у Кракові в обемистiм збiрнику під назвою „Z dziejów Ukrainy“, заповненi майже виключно (за виїмком передруку двох статей проф. М. Грушевського) працями самого Липинського. Як i „Szlachta na Ukrainie“ цей збiрник видано в польськiй мовi спецiально за-для того, щоб його читали нащадки спольщеної українськoї шляхти, до якої автор головнo адресувався.

Пiзніше Липинський видав цю свою другу монографiю в дещо змiненiм i доповненiм виглядi в українськiй мовi під назвою: „Україна на переломi (1657—1659). Замiтки до iсторiї українського державного будiвництва в XVII столiттi“, Вiдень, 1920.

В цiй монографiї змальовує Липинський процес унезалеження Українськoї Козацькoї Держави під проводом Богдана

Хмельницького і при співробітництві української шляхти, яка відвернулася від Польщі і віддала свої сили на будову цієї Держави; він змальовує участь цієї Держави в міжнародній європейській політиці й її внутрішню еволюцію. Він зупиняється особливо на такому знаменнім акті, як добровільне прилучення літом 1657 р. до Української Козацької Держави цілого Пинського повіту в особі його шляхти, як православної так і римо-католицької віри. Цей акт визначав, що спольщена українська шляхта остаточно рвала з Польщею і хотіла відбудовувати спільно з козаками свою власну, незалежну Державу Українську.

В тім же приблизно часі, що й „Szlachta na Ukrainie“, появилися невеликі, але високо цінні, побудовані на новім архівнім матеріалі розвідки Липинського: 1) Данило Братковський, суспільний діяч і письменник XVII. століття. („Літературно-Науковий Вістник“, 1909, кн. II, 2) Генерал артилерії Великого Князівства Руського (З архіву Неміричів). „Записки Наукового Товариства імени Шевченка“ у Львові, 1909, т. 87 і 3) Аріянський соймик в Киселині на Волині в маю 1638 р. Причинок до історії аріянства на Україні всі вони стосуються до історії другої половини XVII століття і початку XVIII ст., коли найбільш яскраво виявились державно-творчі стремління українського народу, уособлені діячами, які всі походили з провідної козацько-шляхетської верстви.

Обставини не дали Липинському змоги остаточно зредагувати й опублікувати свої праці в однім збірнім виданні.

Вже на еміграції видав Липинський 5 томів прекрасного науково-публіцистичного збірника „Хліборобська Україна“, (Відень, 1920-25) і свої знамениті „Листи до братів хліборобів“, (Відень, 1926), в яких виложив свою теорію української класократичної й монархічної держави. Тоді-ж вийшла в Америці його книжка „Релігія і церква в історії України“ (Philadelphia, Pa 1925)

Історичні праці Липинського безперечно є найсильніше й найважніше з усього, чим позначився в новій українській історіографії великий здвиг, який зробило в ній відродження української державности. Разом із тим вони, поруч творів Грушевського, являються найціннішим здобутком української історичної думки новітніх часів. Яко такі були високо оцінені фаховою критикою і до сього часу зберегли, — та можна думати — ще

довго зберігатимуть свій актуальний характер, як продукт не-
втомної праці над джерелами, глибокої наукової аналізи, блиску-
чої історичної інтуїції й рідкого дару широких і бистроумних
концепцій, — дару, яким доля обдаровує лише видатних істориків.

Уривок з текста „Анкети“, предложеного В. К. Липинським
і прийнятого Радою Присяжних Укр. Союзу Хліборобів-Державни-
ків в засіданню 1-го січня 1930 року:

Я низчепідписаний вважаю себе Гетьманцем.

Знаю, що Гетьманець це той:

- А. 1) хто визнає ідею незалежної Української
Трудової Монархії, побудованої на релігії християн-
ській, на вірності українського меча, на дисципліновано-
сти українського духа і на співпраці, рівноправності та
самоорганізації всіх, продукуючих умом, плугом і станком,
класів Української Землі;
- 2) хто хоче здійснити цю ідею установленням на Ук-
раїні дідовичного (наслідного) Гетьманства, яке, не будучи
ані безвластям ані самовластям, а правною Монархією,
одно тільки зможе обєднати, державно виховати, ублаго-
роднити і здисциплінувати розпорошену, одвічним хитанням
між своєвіллям та невільництвом здеморалізовану, провідну
верству Української Землі, а тим самим забезпечити як
від анархії, так і від рабства народні українські маси;
- 3) хто розуміє, що найбільшою небезпекою для установлення
Гетьманства єсть боротьба претендентів, і хто право
на Стіл Гетьманський визнає тільки за Геть-
манським Родом Скоропадських, що оце своє
право, для врятування Української Землі від наслідків анар-
хії, в році 1918 відновив;
- 4) хто приймає Гетьманство не тільки як полі-
тичний світогляд, а і як моральне перерод-
ження: позбувається руйницьких прекмет, ставить ви-
моги перш за все до себе, а потім до других, дає з себе
приклад вірності Гетьманові, організаційної дисципліни,
солідарности, товариської доброзичливости і жертвенности
для спільного діла.

**Знаю, що виявлене в ідеї Української
Трудової Монархії мое хотіння дер-**

жавного буття для моєї Батьківщини може бути здійснене тільки активною, сильною і довготривалою організацією, без якої політична боротьба з чужоземним визиском і колоніальним хаосом Української Землі єсть безпутною шарпаниною.

Тому зобов'язуюсь:

Б. 1) слухати, як призначену ЯВП. Гетьманом, згідно установленому правопорядкові, Гетьманську Управу, так і затверджений Гетьманською Управою мій безпосередній організаційний провід, і працювати з як найбільшою, в межах організаційного закону, активністю та ініціативою, не покладаючись пасивно на провідні тільки органи;

Показуй та поясняй другим і часто перечитуй сам.

Хліборобський клас як підстава Української Держави

Тільки єдиний хліборобський, до землі міцно прив'язаний і з рілничої продукції а не з політики живучий клас заінтересований кровно — життям а не словами — в існуванні власної, незалежної Української Держави. Він по класовій своїй природі не може бути національним посередником між чужими урядами й „народами“. Він українським може бути тільки у власній державі, або мусить бути неукраїнським у державі чужій. І хліборобові — Українцеві нема життя ані під Леніним ані під Пілсудським. Нема життя навіть у тих „українських республіках“, що під патронатом Москви й Польщі могли б на якийсь час появитись. Його жде там доля Петра Дорошенка, Науменка й інших убитих українським сторонниками Москви, доля Миколи Устимовича, Болбачана й інших, убитих українськими сторонниками Польщі. Отже коли клас наш хліборобський національно організується, коли його активність національна, як це було за гетманування Павла Скоропадського, зростає, то не заганяйте нас назад силоміць у „національні меншости“, не руйнуйте земельної підстави, без якої нема й не може бути Української Держави, нема й не може бути Української Нації.

В. Липинський.

(„Листи до брат-хліборобів“).

Про Українську Гетьманську Державу 1918 р.

Зїзд хліборобів Української Землі (з Московщини чи Польщі там ні одної людини не було!) проголосив Гетьманство. Хто були ці хлібороби? — Нащадки козацько-шляхецької старшини і старого панства, отже в дану історичну хвилину політично на Україні найстарша і найбільше досвідчена верства — зросійщена і спольщена в попередній добі — така, якою її створила історія українська. До них прилучилась найбільше господарна, найрозумніша і найбільш благородна частина селянства. Побачивши за своєю спиною большевицького дрючка, не захотіли ці чесні і розумні люде покористуватись своїм дрючком, якого дала їм на панів Центральна Рада. Хоч в зїзді участі не брали, але йому співчували: духовенство, старе кадрове офіцерство російської армії родом з України, промислові, фінансові і торговельні круги, врешті горстка інтелігенції. Таким чином Зїзд Хліборобів виявив 16/29 квітня 1918 р. бажання всіх найважливіших класів тодішнього громадянства Української Землі.

Як що не згадувати часів розцвіту старої князівської Руси — часів, коли Україна, як щось окремого від Новгороду чи Суздаля, себе ще не встигла проявити — то не було події, як оцей Зїзд Хліборобів, так відмінної, так иншої від всього того, що досі діялось на Україні.

Перший раз в історії України Владу Українську проголошено під проводом батьків, а не синів: під проводом консервативного — старшого, а не революційного — молодшого класу.

Перший раз в історії України джерело Влади виведено з традиції, а не з бунту: з моральної, а не фізичної сили — з чогось старшого ніж сама Влада.

Перший раз в історії України Влада Державна, сеговіська, не схопила „за патли“ Владу Духовну, не примусила її себе визнати, а прийняла в покорі з її рук помазанняництво Боже: помазанняництво Духовного, вищого од себе.

Перший раз в історії України Владу Верховну віддано не отаманові за його персональні заслуги, а представникові Роду, що вже гетьманував на Україні: отже во ім'я спільної минувшини цілої Української Землі, а не во ім'я сьогодняшнього гону якоїсь одної окремішньої отаманської банди.

Перший раз в історії України знайшовся представник старої батьківської верстви, що не підлизуючись до хамства, не

кланяючись йому на всі чотири сторони, зважився взяти на себе страшний тягар Верховної Української Влади.

Перший раз в історії України в творцях її дальшого життя проявилась свідомість Землі, а не Орди. Пряма наслідниця кочового Низу — Українська Народня Республіка (що як той на Дунай, так вона згодом перекочувала до Варшави) — була замінена територіяльною, на засаді Батьківщини опертою, Українською Державою.

Перший раз в історії України — поняття „Україна“ стало означати ціле — у всіх його класах — місцеве громадянство, а не тільки один його „уділ“, одну його „віру“, якийсь один його „народ“, чи якусь одну його „націю“, в роді тієї, що розбудовується тепер „інтегрально“ в Сміхові під Прагою.

Тому перший раз в історії України могла з'явитись хоч на хвилину Законність, Маєстатичність і Загальність імені українського — Української Верховної Суверенної Влади. І в цьому — а не в різних побічних дрібницях — лежить все вікопомне значіння акту, якого правду намагались і намагаються закрити страшною руїною і підлою брехнею ці перші десять літ нового панування Хама...

В. Липинський.

Уривок відозви В. К. Липинського, випущеної від імени Центральної Управи Обедн. Хліборобських Організацій 16-го липня, 1925 року:

Ці українські громадяне, що хочуть суверенної Гетьманської монархічної Української Держави, бачуть її символ, її персоніфікацію і її Верховну Владу в Гетьмані Павлові Скоропадським. Для них він єсть теперішнім Головою Роду, що возстановив д. 29 Квітня 1918 р. свою гетьманську родову традицію і таким чином став єдине тепер законним Українським Родом Гетьманським.

Біля свого закону Гетьмана об'єднуються ці громадяне в класових організаціях. Сучасному хаосові, який виявляється в партійнім розпорошуванню і класовій боротьбі, вони хочуть протиставити державну і національну співпрацю сильних, організованих класів. Сучасним соціалістичним і націоналістичним цукунанням, які кидають Українців на Українців і нищать в зародку всі спроби унезалежнення України від метропольних влад, вони хочуть протиставити гасла патріотично-територіальні, об'єднуючі всіх мешканців України во ім'я любови до спільної Батьків-

щини і во ім'я спільної потреби Української Держави. Як розпезаний демократично-республіканській свободі і хамському мазанню болотом своєї власної Влади, так і рабським зітханням до нагайки і приголомшуванню охлократичною диктатурою всякої свободи — вони хочть протиставити любов до свободи, але свободи обмеженої добровільним послухом своїй власній Українській Верховній Владі, персоніфікованій в лиці дідиного і не-виборного Українського Гетьмана-Монарха.

Хто має право на Гетьманський Стіл України

Один єсть тільки сьогодні Рід Гетьманський, що вже в XVIII ст. гетьманував, що відновив в році 1918 своє Гетьманство, що виріс з нашої традиції державної, що минувшиною своєю репрезентує державну минушину Української Землі, і що має тому законне право до Гетьманства — це Рід Гетьманський Скоропадських. До послуху і вірності йому кличе всіх українських хліборобів і всіх Українців інших класів оця книга.

Не вірте — каже вона — „гетьманам“, які будуть намовляти Вас до зради законному Гетьманові, бо основою Гетьманства єсть перш за все вірність, а не зрада. Не вірте їм, коли в глупоті своїй вони принижуватимуть цей Рід, бо тим самим принижують вони самі себе і своїх предків: кожна нація в минушині своїй дає з себе лиш таких Гетьманів, які її прикметам і здатности відповідають.

Не вірте „гетьманам“ з пройдисвітів, що своєю „диктатурою“ і своїми „наполеоновськими здібностями“ Вам Україну збудувати обіцяють. Диктатори можуть виростати серед вже державних націй, але сотворені були всі державні нації династіями, а не найбільшими навіть здібностями одної людини.

Не вірте теж гетьманам, які казатимуть Вам, що „гетьманство“ мусить бути виборне, а не дідичне; що воно може існувати лиш як демократична президентура. Власне така виборність Гетьманства погубила вже раз нашу Україну.

Не вірте „гетьманам“ з провокаторів, яких проти законного Гетьманського Роду Скоропадських висуватиме Варшава чи Москва. Такі „гетьмани“ призначені тільки на зруйнування України і Гетьманства.

Липинський.

„Листи до Братів-Хліборобів“ XXXV.

2 pyd 28 kon (1986r)

3567

3567

В. Митинський

як ідеолог і
політик